

Αγαπητά μας παιδιά,

Τη χρονιά που πέρασε γιορτάσαμε τα 200 χρόνια από την Επανάσταση του 1821 και τη χρονιά που διανύουμε τιμούμε τα 100 χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922. Πρόκειται για δύο μεγάλες στιγμές της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Η πρώτη επέτειος, της Επανάστασης, μας γεμίζει περηφάνια καθώς αποτελεί τον πιο σημαντικό σταθμό στη νεότερη ιστορία μας, την κήρυξη του αγώνα για την ανεξαρτησία· η δεύτερη επέτειος, της Καταστροφής, έχει αφήσει τραυματικό αποτύπωμα στη συνείδηση όλων των Ελλήνων. Είναι, συνεπώς, πολύ σημαντικό για όλους μας, αλλά ιδιαίτερα για εσάς, τη νέα γενιά, να κρατάμε στη μνήμη μας τα γεγονότα αυτά. Τον σκοπό αυτό υπηρετεί και το τετράδιο που κρατάτε στα χέρια σας, το οποίο μάλιστα παρουσιάζει και τη μεγάλη συμβολή της Λευκάδας μας στην Ελληνική Επανάσταση του 1821.

Ευχόμαστε, λοιπόν, το τετράδιο αυτό που κρατάτε στα χέρια σας να βοηθήσει ώστε να φυλάξετε στη μνήμη σας τις δύο καθοριστικές για την πορεία του έθνους μας εποποιήσεις, αλλά και να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω μελέτη και προβληματισμό.

Ο πρόεδρος,
της σχολικής επιτροπής
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Δήμου Λευκάδας
ΤΥΠΑΛΛΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Τα Μέλη
ΑΡΑΒΑΝΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΤΣΙΡΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΡΟΚΚΟΣ ΣΤΥΛΙΑΝΟΣ
ΜΑΡΓΕΛΗ ΜΑΡΙΑ
ΜΗΤΣΟΥΡΑΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
ΚΟΝΤΟΓΙΩΡΓΗ ΜΑΓΔΑ
ΣΕΡΒΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΣΟΛΔΑΤΟΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

Ευχαριστούμε για την πολύτιμη βοήθειά τους, τις κυρίες
Παπακώστα Χριστίνα
Ρούσσου Μαρία
Κατωπόδη Νίκη

Η ΛΕΥΚΑΔΑ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΥΚΑΔΙΤΕΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Συμπληρώθηκαν 201 χρόνια από την έκρηξη της Επανάστασης του 1821, μια επέτειος που στα Επτάνησα γιορτάζεται ήδη από το 1842. Η Λευκάδα, μικρή σε γεωγραφική έκταση, η συμβολή της όμως μεγάλη. Πολλά τα πρόσωπα, και τα γεγονότα ακόμα περισσότερα.

Προτού περάσουμε στα της Λευκάδας, για να μπορέσουμε να καταλάβουμε καλύτερα τα της έκρηξης της Επανάστασης, θα πρέπει να έχουμε στο μυαλό μας μια καταλυτική ημερομηνία: 1819. Και τρία γεγονότα: α) την πώληση της Πάργας στον Αλή πασά, β) την επιστροφή του Ιωάννη Καποδίστρια στην Κέρκυρα, ύστερα από πολλά χρόνια υπηρεσίας στην τσαρική Αυλή, γ) τη δεύτερη συγκέντρωση των καπεταναίων. Και η Λευκάδα πρωταγωνιστεί ή συνδέεται στις συναντήσεις των έννομων και παράνομων ενόπλων, Μαγεμένος 1807, Κέρκυρα 1819, Βλαχέρνα 1821. Άλλωστε αυτή, όπως και η Ζάκυνθος, ήδη από τα χρόνια της Βενετοκρατίας αποτελούσαν φιλόξενο συνήθως καταφύγιο των κλεφταρματολών.

Ας δούμε τώρα τη Λευκάδα στο πλαίσιο του Αγώνα της Παλιγγενεσίας.

Η προσφορά της Λευκάδας ήταν πολύπλευρη και διαχρονική. Από τη μέχρι σήμερα μελέτη και την έρευνα ποικίλων πηγών έχουν ταυτιστεί τα ονόματα 300 περίπου Λευκαδίων

αγωνιστών. Ο Πάνος Ροντογιάννης ανάγει σε 850 περίπου τους αγωνιστές. Αν αναλογιστεί κανείς ότι έχουν διασωθεί κυρίως τα ονόματα των μπουλουκτσίδων, δηλαδή των αρχηγών των σωμάτων, ενώ λανθάνουν τα περισσότερα ονόματα των απλών πολεμιστών, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι κάθε σώμα αποτελούνταν από 20 έως 30 άτομα, καταλαβαίνει ότι ο αριθμός των Λευκαδίων αγωνιστών υπερβαίνει κατά πολύ τους 1.000.

Στο νησί από το 1818 είχε ξεκινήσει η μύηση Λευκαδίων στη Φιλική Εταιρεία. Ας μην ξεχνάμε ότι το 1813, έναν χρόνο πριν από την ίδρυση της Εταιρείας, ο Ξάνθος εδώ ήρθε σε επαφή με τις μυστικές εταιρείες και τον τρόπο λειτουργίας τους, μούμενος στον τεκτονισμό από τον Παναγιώτη Καραγιάννη. Και άλλοι Λευκαδίτες αγωνιστές υπήρξαν τέκτονες, όπως απέδειξε η έρευνα.

Οι μόνες πληροφορίες που έχουμε για τη λειτουργία της Εφορείας της Φιλικής Εταιρείας στη Λευκάδα προέρχονται από τα κείμενα του Ιωάννη Ζαμπελίου. Ήταν ο πρώτος που μνηθήθηκε στην Εταιρεία για να ακολουθήσουν το παράδειγμά του ευάριθμοι Λευκαδίτες.

Ναός Παναγίας Βλαχέρνας

Στους καταλόγους Σέκερη, Φιλήμονα, Παλαιών Πατρών Γερμανού, Χιώτη, Ζώη, Πρωτοψάλτη, οι Ιόνιοι και οι Λευκαδίτες δεν σημειώνονται μόνον ως μέλη της Φιλικής Εταιρείας, αλλά και ως συνδρομητές. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι οι κατάλογοι αυτοί είναι ατελείς. Για τον λόγο αυτό τα λευκαδίτικα ονόματα, τα οποία συναντάμε είναι ελάχιστα και πολλές φορές δεν μνημονεύονται ούτε εκείνοι, που από άλλες πηγές γνωρίζουμε ότι ήταν Φιλικοί. Το ίδιο βεβαίως ισχύει και για άλλους Επτανήσιους. Ας αναφέρουμε επιγραμματικά κάποια ονόματα, όπως Μιχαήλ και Πέτρος Σικελιανός, Άγγελος Σούνδιας, Γεώργιος Βαφέας, Ανδρέας Φέτσης, Άγγελος Χαλικιόπουλος, Θεοφύλακτος Ψιλιανός, Αυγουστίνος Χαμοσφρακίδης, Νικόλαος Ζαμπέλιος, Σπυρίδων Μεταξάς, Μάρκος Γκίλλης, Αθανάσιος Πολίτης, Μάρκος Τσαρλαμπάς, Νικόλαος Φλογαίτης και άλλοι.

Στα τέλη του 1820 ο Ζαμπέλιος έλαβε από την Εφορεία της Κέρκυρας την ακόλουθη επιστολή: «Ηγγικεν [έφτασε] η ώρα, η επανάστασις εντός ολίγου ξανοίγεται εις όλη την τουρκικήν Ευρώπην. Εκλέξατε λοιπόν όσους των Λευκαδίων επιθυμείτε. Στήσατε

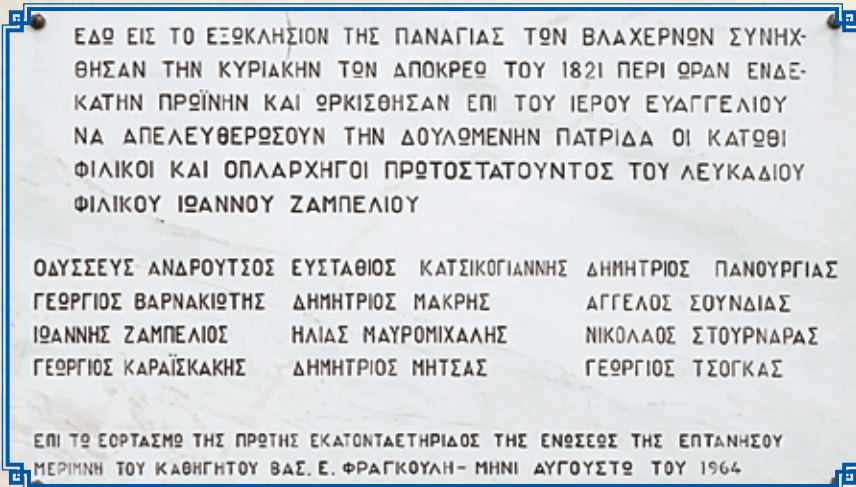
χρηματικήν Τράπεζαν δίδοντες το παράδειγμα σεις πρώτοι. Μετ' ου πολύ θέλουν έλθει αυτού [στη Λευκάδα] πολλοί των καπετανέων επί προφάσει να αποφύγωσιν τας καταδρομάς των Τουρκικών στρατευμάτων, αληθώς όμως ίνα σχεδιάσητε τον τρόπον της Επαναστάσεως εις την Στερεάν Ελλάδα. Πελοπόννησον και Τουρκικάς νήσους. Οι τοιούτοι είναι μέλη όλοι της Φιλικής Εταιρείας».

Πράγματι τον Ιανουάριο του 1821 έφτασαν στη Λευκάδα μερικοί από τους σπουδαιότερους κλεφταρματολούς και καπεταναίους, όπως ο Ανδρούτσος, που είχε ζήσει χρόνια στη Λευκάδα και είχε Λευκαδίτισσα μητέρα, την Ακριβή Τσαρλαμπά, ο Τσόγκας, ο Βαρνακιώτης, ο Καραϊσκάκης, ο Στουρνάρης, ο Πανουργιάς, αλλά και οι Ηλίας Μαυρομιχάλης, Τομπάζης και άλλοι. Πολλές συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν στο σπίτι του Ζαμπέλιου, στη Φανερωμένη και σε άλλους ναούς στην περιφέρεια της πόλης. Στα τέλη Ιανουαρίου οι αποφάσεις είχαν παρθεί, οι μετέχοντες της σύναξης εκκλησιάστηκαν στον ναό της Βλαχέρνας και επωφελούμενοι του εορταστικού κλίματος των Απόκρεων βγήκαν χορεύο-

ντας και τραγουδώντας στον κεντρικό δρόμο της πόλης. Αυτά καταγράφει ο Ζαμπέλιος. Εντύπωση προκαλεί ότι το γεγονός δεν αναφέρεται από κανέναν άλλο από εκείνους που έλαβαν μέρος στη συνάντηση ακόμα και εάν τα απομνημονεύματά τους γράφτηκαν στην ελεύθερη πια Ελλάδα.

Δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι την ίδια περίοδο έλαβαν χώρα δύο ακόμα σημαντικά για την Επανάσταση γεγονότα. Στα τέλη Ιανουαρίου στη Βοστίτσα (σημερινό Αίγιο) κατόπιν παρότρυνσης των Φιλικών της Πελοποννήσου, οργανώθηκε μια ακόμα συνέλευση. Για

στο Λάιμπαχ, άρχισαν να συνεδριάζουν οι εκπρόσωποι Αυστρίας, Ρωσίας, Πρωσίας, Γαλλίας και Αγγλίας προκειμένου να εξεταστούν τα νέα διεθνή δεδομένα, να επιλυθούν τα προβλήματα που είχαν προκληθεί από τους Ναπολέοντειους Πολέμους και, παράλληλα, να διατηρηθούν τα υφιστάμενα καθεστώτα σε ειρηνική συνύπαρξη. Ήδη είχαν ξεσπάσει η Επανάσταση στη Νάπολη, το σερβικό ζήτημα ήταν εν εξελίξει και ο Αλή Τεπελενλής, πασάς των Ιωαννίνων, ήταν έτοιμος να αποσκιρτήσει από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και να αυτονομηθεί. Παρών στο συ-

να μην κινήσουν υποψίες, κάθε μέρα συνεδριάζαν σε διαφορετικό χώρο. Σε αυτή έλαβαν μέρος πάρα πολλοί κληρικοί με επικεφαλής τους Παλαιών Πατρών Γερμανό και Γρηγόριο Δικαίο, τον γνωστό σε όλους μας Παπαφλέσσα, και πρόκριτοι από τα Καλάβρυτα, τη Βοστίτσα και την Πάτρα. Σκοπός τους ήταν η επίλυση οργανωτικών θεμάτων, αλλά κυρίως το να προσδιορίσουν χρονικά την έκρηξη της Επανάστασης στον τόπο τους. Η Επανάσταση θα έπρεπε να ξεκινήσει το αργότερο έως τις 21 Μαΐου.

Παράλληλα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο,

νέδριο ήταν ο Ιωάννης Καποδίστριας συνοδεύοντας τον τσάρο. Ο τελευταίος, όταν ξέσπασε η Επανάσταση στη Μολδοβλαχία, αποκήρυξε τον Ύψηλάντη, δήλωσε ότι είναι ξένος προς την κίνηση αυτή και ότι διατηρούσε τη συμμαχία με τους Οθωμανούς.

Λόγω της εξέγερσης εναντίον των Άγγλων το 1819, πολλοί Λευκαδίτες που είχαν κατηγορηθεί για τη συμμετοχή τους σε αυτή και προκειμένου να αποφύγουν τα αγγλικά αντίποινα, είχαν περάσει στην απέναντι στεριά. Φαίνεται ότι γνώριζαν καλά την τέχνη των όπλων και τους βλέπουμε να αγω-

νίζονται αρχικά στη Μολδοβλαχία στο πλάι του Αλέξανδρου Υψηλάντη. Αναφέρουμε παραδειγματικά τον Απόστολο Σταύρακα, επονομαζόμενο Πανάδα, ο οποίος έπεσε ηρωικά μαχόμενος στις 17 Ιουνίου 1821 στο Σκουλένι. Πιθανότατα πρόκειται για τον πρώτο Λευκαδίτη, ο οποίος έδωσε τη ζωή του στον Αγώνα της Παλιγγενεσίας.

Μετά την αποτυχία της Επανάστασης στη Μολδοβλαχία, ο αδελφός του Αλέξανδρου Υψηλάντη, ο Δημήτριος, ετοιμάζεται να κατέβει στην Ελλάδα για να οργανώσει τον αγώνα. Στις αρχές Απριλίου 1821 στέλνει, ως έμπιστο εκπρόσωπό του, έναν Λευκαδίτη, ο οποίος δεν γνώρισε και δεν επισκέφθηκε ποτέ το νησί, αλλά πάντοτε προσαγορευόταν ως Λευκάδιος. Πρόκειται για τον γεννημένο στην Οδησό Φιλικό Νικόλαο Φλογαΐτη, η αποστολή του οποίου ήταν να περιοδεύσει από το Πήλιο έως τη Μάνη και από τα Ψαρά έως την Πάτρα, να μεταφέρει εκεί χρήματα, να ενημερώσει και να

εγκαρδιώσει τους στρατιωτικούς, τους προκρίτους και τους ιερείς που θα συναντούσε, όπως ο Άνθιμος Γαζής και ο Χριστόφορος Περραιβός, αλλά και να τους συμβουλευσει για όλα όσα θα έπρεπε να γίνουν ώστε να κορυφωθεί ο Αγώνας. Εντύπωση προκαλεί η οδηγία για τη συνάντηση με τον Μαυρομιχάλη: «Εις την Μάνην προσπαθείς να γνωρίσης από τον μπέην τα φρονήματά του, την κατάστασιν εκείνης της επαρχίας και την ανάγκην την οποίαν έχειν, και αν ιδής ότι τω όντι έχει χρείαν, μη φανερώνοντας τι υπουργίαν έχεις, ενθάρρυνέ τον ως αδελφός, φανέρωσον

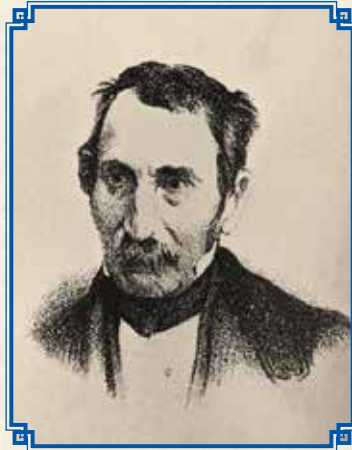
εκείνα μόνον τα οποία κρίνεις αβλαβή» ενώ για τον Περραιβό η οδηγία είναι: «Ανταμώνεσαι με τον Περραιβόν, με τον οποίον ως οικείον ομιλείς παστρικά και συμβουλεύεσαι ζητώντας πληροφορίαν των πεπραγμένων και της νυν καταστάσεως των εκεί ομογενών».

Αμέσως μόλις κηρύχτηκε η Επανάσταση παρά το ότι η Ακαρνανία έμεινε αρχικά αμέτοχη, οι Λευκαδίτες κατά μόναν ή επικεφαλής σωμάτων που οι ίδιοι χρηματοδοτούσαν ρίχτηκαν στον αγώνα. Μελετώντας τους φακέλους των Λευκαδίων που απόκεινται στο Μητρώο των Αγωνιστών βλέπουμε

ότι όλοι αναφέρουν πως στο άκουσμα της έκρηξης της Επανάστασης εγκατέλειψαν τα πάντα για να συμβάλουν με τις όποιες δυνάμεις τους στην απελευθέρωση της Ελλάδας. Διαβάζουμε από τον φάκελο του Ανδρέα Φέτση: «ο πατήρ κατά το 1821 κατείχε δημόσιαν θέσιν λιμενάρχου εν τη πατρίδι αυτού υπό την προστασίαν της Μεγάλης Βρετανίας. Ότι αν και κατείχε θέσιν, ο

έρως και ζήλος τούτου προς την ελευθερίαν του έθνους του ήτον ανώτερος. Ότι υπό του ενθουσιασμού της ελευθερίας κινούμενος έκτοτε, έλαβε μέρος εις τον ιερόν αγώνα της ανεξαρτησίας». Ενώ ο Σπυραντώνης Χαλικιόπουλος σημείωνε στο ημερολόγιο που τηρούσε και διασώθηκε έως τις ημέρες μας «αρχάς Ιουνίου 1821 αναχώρησα από την μπατρίδα μου λεβκας εφοδιαζόμενος με πολεμοφόδια εξ ίδιου μου δια τριάντα διο πατριότες μου οπού με ακολουθισαν».

Η πρώτη, γνωστή, ομαδική πολεμική ενέργεια των Λευκαδίων καταγράφε-

Νικόλαος Φλογαΐτης

Καστρομονάστηρο Καλάμου

ται στις 28 Μαΐου 1821. Όταν υπό την αρχηγία του Τσόγκα καταλαμβάνουν τα φρούρια του Τεκέ και της Πλαγιάς, και τα δύο δημιουργήματα του Αλή πασά, όταν το 1807 επεδίωξε να καταλάβει τη Λευκάδα. Τις ίδιες ημέρες άλλη ομάδα υπό τον Ψιλανό και τις διαταγές του Γρίβα αγωνίζονταν να καταλάβουν το Αγρίνιο.

Η Λευκάδα, παράλληλα, και σε διάφορες χρονικές περιόδους μαζί με τα νησιά Κάλαμος και Καστός, αποτέλεσαν φιλόξενο καταφύγιο των όσων γνώρισαν τη μανία των οθωμανικών στρατευμάτων. Οι πρώτοι φυγάδες που βρήκαν καταφύγιο στο νησί ήταν οι κάτοικοι των Πατρών, τον Απρίλιο του 1821, όταν ο Γιουσούφ πασάς κατέλαβε την πόλη τους.

Τον Απρίλιο του 1821, έπειτα από εισήγηση του Αρμοστή Mailtand ψηφίστηκε από το Ιόνιο Κοινοβούλιο νόμος που έδινε στους Τοποτηρητές των Ι. Νήσων το δικαίωμα να κηρύττουν τον στρατιωτικό νόμο σε κάθε νησί όταν το έκριναν αναγκαίο. Με το όπλο αυτό η Βρετανική «Προστασία» φανέρωνε για άλλη μια φορά, εμμέσως, την εχθρότητά της απέναντι στην Ελληνική

Επανάσταση και τη δυσαρέσκειά της προς τους Επτανησίους που προσέτρεχαν συνεχώς στους επαναστατημένους ομοεθνείς τους.

Λίγες ημέρες αργότερα η Γερουσία του Ιονίου κράτους εξέδωσε προκήρυξη με την οποία δήλωνε πως οι Ιόνιοι πολίτες που κατοικούσαν στο οθωμανικό κράτος, σε περίπτωση που έπαιρναν μέρος σε επαναστατικές ή άλλες εχθρικές προς τον σουλτάνο ενέργειες, θα έχαναν το δικαίωμα προστασίας από τους Βρετανούς προξένους και την κυβέρνηση του Ιονίου κράτους.

Η συμμετοχή των Επτανησίων στον Αγώνα προκάλεσε αυτόματα διαμαρτυρίες των Βρετανών τοπαρχών. Η υποτιθέμενη ουδετερότητα της Αγγλίας, τελικά ήταν φενάκη.

Και οι Λευκαδίτες το κατάλαβαν άμεσα. Τον Σεπτέμβριο του 1821 διατάχθηκε η δήμευση των περιουσιών 21 Λευκαδιτών, οι οποίοι πολεμούσαν στον αγώνα. Μεταξύ άλλων ήταν οι Πέτρος Σικελιανός, Θεοφύλακτος Ψιλανός, Μάρκος Γκίλλης, Σπυρίδων Μεταξάς, Σπυραντώνιος Χαλικιόπουλος, Δημοτσέλιος και άλλοι.

PROCLAMAZIONE.

B. THEOTOKY.

Da parte di SUA ALTEZZA il PRESIDENTE, e dei Prestantissimi SENATORI degli Stati Uniti delle Isole Jonie ec., ec., ec.

CONSTATANDO a versare in gravi calamità d'insurrezione e di guerra i Paesi dell'Epiro, del Peloponneso, e qualche Isola dell'Arcipelago. -- Fatta matura attenzione alla Nota di Sua Eccellenza SIR FREDERICK ADAM LORD ALTO COMMISSIONARIO pro tempore di S. M. l'Esclusivo PROTETTORE di questi Stati, in data 3 Giugno 1821.

Nel pieno convincimento in cui collocano il Governo di questi Stati, l'invulnerabilità dei suoi doveri e la voce dei suoi interessi, Egli proclama la sua neutralità, e la sua positiva intenzione di non ingersirsi in verun modo nell'attuale summentovata contesa. -- Il perchè viene ingiunto a tutti i Sudditi Jonj di non volere prendere nessuna parte, nè in favore, nè contro alcuno dei contendenti, nè in terra, nè in mare; ma bensì di volersi conformare esattamente alle disposizioni che da tale situazione neutrale dipendono.

La presente sarà stampata nelle due lingue Greca ed Italiana, e pubblicata a conoscenza universale.

Corfù, li 7 Giugno 1821.

*Per Ordine del SENATO
SIDNEY G. OSBORNE
Segretario del SENATO pel Dip. Gen.*

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ.

B. ΘΕΟΤΟΚΗΣ.

Εκ μερους της ΑΥΤΟΥ ΥΨΗΛΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ, και των ΕΚΚΛΗΜΗΡΟΤΑΤΩΝ ΒΟΥΛΕΥΤΩΝ του Ενωμένου Κρατους των Ιονικων Νησων.

Μι τὸ νῦ ἐξακολουθοῦν τὰ διὰ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Πολέμου εἰς τὴν Ἠπειρὸν, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς ἀρκετὰς Νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους, εἰδὼντας ἀκριβῆ πρόσεχὴν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τῆς Αὐτοῦ Ἐξουχίτης ΣΙΡ Φ. ΑΔΑΜ, πρὸς κείρον ΛΟΡΔ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΡΜΟΣΤΟΥ τῆς Α. Μ. τοῦ κατ' ἐξαιρέσει Προστάτου αὐτοῦ τοῦ Κράτους σημειωμένην τὰς 3 Ἰουνί 1821:

Πεισιμύνοι ὄντες ἐντελῶς ὡς πρὸς τὴν θείαν ὁπὲ βάζου τὴν Διοίκησιν αὐτοῦ τοῦ Κράτους, ἢ ἀκριβῆς παρατηρητικῶν χρεῶν τῆς καὶ τὰ ἰδίαιτης συμφέροντα, κηρύττει ΑΥΤΗ τὴν ἰδίαν της αὐτετερότητα καὶ τὴν βεβαίαν ἀπόφασίν της τὸ νὰ μὴ ἀνακατωθῆ κατ' ἑδῖνα τρόπον εἰς τὰς ἀνωικημένας μάχας. -- Διὰ τούτο διεκρίζονται ὅλοι οἱ ὑπήκοοι Ἴωνιοι, νὰ μὴ παρὼν κανένα μέρος, μήτε εἰς βεβήθιαν, μήτε ἐναντίον; οὔτε τοῦ ἑνός, οὔτε τοῦ ἄλλου ἀπὸ τῶν πολιτῶν της, εἴτε διὰ θαλάσσης, εἴτε διὰ ξηρᾶς, ἀλλ' εἰς τοῦ ἐναντίου νὰ ἀκολοθήσων ἀκριβῶς ἐκείνου τὸ φέρονον ὅπου τοῖς διεκρίζεται ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς αὐτετερότητος εἰς τὴν ὅποιαν εἰρίσονται.

Ἡ παρῶσα θὰ τυπωθῆ καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας τὴν Νεολληνικὴν καὶ τὴν Ἰταλικὴν, καὶ θὰ δημοσιουθῆ διὰ τὴν τὴν μῆθη καθῆνας.

Κορφοί, 7 Ἰουνί 1821.

Ἐξ Ἐπιταγῆς τῆς ΒΟΥΛΗΣ,
ΣΙΑΝΗΣ Γ. ΟΣΘΡΟΝΗΣ,
Ἐξ Ἀποφ. τῆς Βουλῆς; εἰς τὸ Γεν. Διευ.

ΔΑΚΥΙΑ ΥΠΕΡΤΕΡΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΘΕΙΣΑ.

ΚΟΡΦΟΙ, ΕΝ ΤΗ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ.

(2)

Copia tratta dalla filza lettere diversa prima n. 345., Servi prima presso l'ufficio della Segreteria della passata Prestantissima Reggenza di Santa Maura, ed ora esistente nel Pubblico Archivio di detta Città. —

Santa Maura 22 Settembre 1821

Lista dei Naturali abitanti di Santa Maura che s'attrovano portati dall'isola giusta l'atto del Governo n. 1. 13 Agosto 1821 scorporata nell'autentica esistente inserita al sud. n. 345 in data 22 Embre 1821

- A.
1. Pietro Ciciliari +
 2. Theofilacto Piliogi
 3. Marco Gikli del Sig. Arcipote Maura
 4. Spiridion Metava del Sig. Constantino
 5. Giovanni Laurayo del Sig. Anastasio
 6. Spiro Costorio Calichiopulo
 7. Constantino Veroya di Giovanni
 8. Attanasio di Spiro Thomma di Carro
 9. Spiro Lattopodi detto Faiduraydosi
 10. Attanasio Carova
 11. Demetrio Fassarico
 12. Orsica Pupuzza detta Carapatula
 13. Cristo Cavadia detto fratello
 14. Demetrio Ferendivo Trecheve
 15. Giovanni Carume
 16. Giovanni Artippa Mazzuca
 17. Mizzo Tagla
 18. Spiro Cavadia Cocori
 19. Spiro Paiss Zucari

Libro Proc. Verb. 3.º 59
22. Febre 1821 accompagna
Lista Emigrati all'Aut. J.º
per procedere con li
9.º 81. 14. 8bre di Gio. Giocca
n. 84. 14 di per
Thommaso Cambici
Giorgio Tavizzano, ed
Anastasio Peristeri
7. 146. 28 Nov. per
Pau Laurano
cond. atti delitti Criml.
16. Marzo 1822 Sez.º di
assass.º Pau Schiotti Zaili
Lib.º Proc.º Verb.º 4.º
8.º 14. 29. Suppo Lett.º
Reg.º al Collet.º di
sospensione de sud.º
in proposito

Ex Annali di 14 Settembre 1964
d'Alexandros

F. M. 1821

Παρά τα μέτρα της αγγλικής διοίκησης οι Λευκαδίτες συνέχισαν να συνεισφέρουν στον Αγώνα. Χρήματα και όπλα, τα οποία είχαν κατασχέσει οι Βρετανοί μετά τα γεγονότα του 1819, πήγαν στα πεδία των μαχών. Επώνυμοι και ανώνυμοι βοηθούν με κάθε τρόπο. Ο φτωχοφαράς Παρασκευάς θέτει το πριάρι του στη διάθεση του Αγώνα για να μεταφέρει από και προς την απέναντι ακτή ανθρώπους, χρήματα και ό,τι άλλο χρειαζόταν. Για τη δράση του αυτή συνελήφθη, ανακρίθηκε από τον Ιωάννη Ζαμπέλιο που τόσες φορές είχε μεταφέρει κρυφά και καταδικάστηκε σε θάνατο.

Οι Λευκάδιοι διακρίθηκαν σε πάρα πολλές μάχες ανά την Ελλάδα πληρώνοντας μεγάλο φόρο αίματος. Αναφέρουμε παραδειγματικά το Πέτα, το Μεσολόγγι, όπου πέραν των άλλων ο Στάθης Κατσαρός έγινε αρχηγός της φρουράς του Αλέξανδρου Μαυροκορ-

δάτου και τη μάχη του Αναλάτου στην Αθήνα, όπου έχασαν τη ζωή τους, μεταξύ άλλων, ο Κωνσταντίνος Θερμός από την Εγκλουβή και ο ιερέας Παρθένιος Ασπρογέρακας. Μέχρι τη Βηρυτό έφτασαν το 1826 υπό τον Κριεζώτο οι Ασπρογέρακας, Χρυσικός και ίσως και ο Ευστάθιος Πάλμος. Την ίδια χρονιά με την ουσιαστική συνδρομή του Νικολάου Φλογαΐτη και με επικεφαλής τον Θιακό Διονύσιο Ευμορφόπουλο ιδρύθηκε το επτανησιακό σώμα που έπαιξε σημαντικό ρόλο στην πολιορκία της Ακρόπολης. Εκεί βρέθηκε να πολεμά ο Σπυραντώνης Χαλικιόπουλος με τους άνδρες του, ο γιατρός του Μεσολογγίου Πέτρος Στεφανίτσης ηγούμενος στρατιωτικού σώματος και άλλοι.

Λίγα λόγια για κάποιους από τους Λευκαδίτες που πολέμησαν σε έναν αγώνα που αρχικά δεν ήταν δικός τους, αλλά για μια πατρίδα που ήταν και δική τους.

Δήμος Τσέλιος

Ιωάννης Ασπρογέρακας

Έλαβε μέρος στην εξέγερση των Λευκαδίων το 1819 κατά των Άγγλων και για τον λόγο αυτό δημεύθηκε η περιουσία του. Στρατεύθηκε υπό τον Τσόγκα και τον Στουρνάρη και μαζί με αρκετούς συγγενείς του πολέμησε στο Μεσολόγγι.

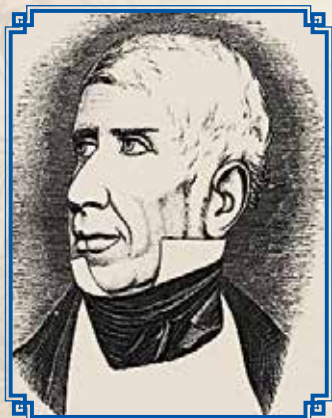
Κωνσταντίνος Ασπρογέρακας

Έλαβε μέρος στην εξέγερση των Λευκαδίων το 1819 κατά των Άγγλων και για τον λόγο αυτό δημεύθηκε η περιουσία του. Πολέμησε υπό τον Τσόγκα και τον Μελετόπουλο σε πολλές μάχες της Δυτικής Ελλάδας. Βρέθηκε να πολεμά και στη Βηρυτό. Τιμήθηκε με τον βαθμό του αξιωματικού της 6ης τάξης.

Μάρκος Γκίλλης

Γόνος επιφανούς οικογένειας της πόλης. Ηγούμενος σώματος 20 Λευκαδίων πολέμησε υπό τον Μάρκο Μπότσαρη και αργότερα υπό τον Κίτσο Τζαβέλλα. Πολέμησε ηρωικά στο Μεσολόγγι ξοδεύοντας μεγάλο ποσό από την οικογενειακή του περιουσία. Τιμήθηκε με τον βαθμό του χιλίαρχου και ανακηρύχθηκε επίτιμος δημότης του Μεσολογγίου ως ανταμοιβή για τις υπηρεσίες που είχε προσφέρει στον Αγώνα.

Ιωάννης Ζαμπέλιος

Ιωάννης Ζαμπέλιος (Λευκάδα)

Γόνος σημαντικής οικογένειας, κοινωνικά και οικονομικά ισχυρής. Ανέδειξε σειρά ιερωμένων, δασκάλων, λογίων, γιατρών και νομικών. Ο Ιωάννης έκανε λαμπρές σπουδές στην Ευρώπη και όταν επέστρεψε στη Λευκάδα εργάστηκε ως δικαστής και ως εισαγγελέας. Μετείχε του δικαστηρίου που καταδίκασε σε θάνατο έξι Λευκαδίτες για την εξέγερση του 1819. Φέρεται να είναι ο οργανωτής της Εφορείας της Φιλικής Εταιρείας στη Λευκάδα μετά το 1818. Μετά την έκρηξη της Επανάστασης δεν μετέβη στα πεδία των μαχών, καθώς κρίθηκε ότι η συνεισφορά του θα ήταν σημαντικότερη, εάν παρέμενε στη Λευκάδα και φρόντιζε για τη συλλογή χρημάτων και πολεμοφοδίων για τους αγωνιστές, για τη διεκπεραίωση αλληλογραφίας, αλλά και για

την οργάνωση προσώπων, ακολουθώντας τα προστάγματα της Φιλικής Εταιρείας στην αρχή και σημαντικών οπλαρχηγών στη συνέχεια. Διακρίθηκε για το λογοτεχνικό και δραματουργικό του έργο και χάρη στα απομνημονεύματά του διαθέτουμε πληθώρα πληροφοριών που αφορούν στη Λευκάδα και στη συμμετοχή των κατοίκων της στον Αγώνα του 1821.

Ευστάθιος Κατσαρός

Ηγήθηκε του μεγαλύτερου τμήματος των Λευκαδίων, οι οποίοι αγωνίστηκαν το πρώτο έτος της Επανάστασης στη Δυτική Ελλάδα. Αρχηγός της σωματοφυλακής του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου. Το 1826 με 50 άνδρες του εντάχθηκε στο επανησιακό σώμα υπό τον Ευμορφόπουλο και κατάφερε να σπάσει τον κλοιό των Οθωμανών στρατιωτών στην Ακρόπολη. Τιμήθηκε με τον βαθμό του χιλίαρχου.

Παναγιώτης Ρεκασινας, λεγόμενος Μελάς, ιερέας

Έλαβε μέρος στην εξέγερση των Λευκαδίων το 1819 κατά των Άγγλων και για τον λόγο αυτό δημεύθηκε η περιουσία του. Πολέμησε σε πολλές μάχες ανά τον ελλαδικό χώρο υπό τις εντολές διαφόρων οπλαρχηγών, διατήρησε κατά περίπτωση σώμα ανδρών που αριθμούσε από 30 έως 150 άνδρες και τραυματίστηκε πολλές φορές. Πέρα από τις στρατιωτικές, προσέφερε και διοικητικές υπηρεσίες στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Το 1864 μαζί με τον, επίσης, Λευκαδίτη αγωνιστή του 1821 Κωνσταντίνο Τάργα ύψωσε την ελληνική σημαία στο κάστρο της Λευκάδας την ημέρα της Ένωσης της Επτανήσου με την Ελλάδα. Με τη διαθήκη του κληροδότησε το σπαθί του, που χρησιμοποίησε σε όλες τις μάχες που μετείχε, στον ποιητή Αριστοτέλη Βαλαωρίτη.

Θεόδωρος Βρυζάκης. Η έξοδος του Μεσολογγίου

Πέτρος Σικελιανός

Γόνος επιφανούς λευκαδίτικης οικογένειας και αδελφός του Μιχαήλ, μέλους της Φιλικής Εταιρείας. Όταν εντάχθηκε υπό τις διαταγές του Τσόγκα, είχε μαζί του πολυπληθές σώμα Λευκαδιτών, το οποίο συντηρούσε με δικά του έξοδα. Με ηρωισμό πολέμησε έγκλειστος στο Μεσολόγγι και εκεί σκοτώθηκε το καλοκαίρι του 1825 σε μια έξοδο των αμυνομένων.

Σπυριδιώνης

Πρόκειται για έναν *sui generis* κάτοικο της πόλης της Λευκάδας, ο οποίος κρύβεται πίσω από το προσωπικό «Σπυριδιώνης». Μετείχε των αμυντικών έργων το 1807, όταν ο Αλή Τεπελενλής, πασάς των Ιωαννίνων, πολιόρκησε το νησί. Το 1821, ύστερα από αρκετές προσωπικές περιπέτειες, βρέθηκε στη Ζάκυνθο όπου γνώρισε τον Κολοκοτρώνη και τον Νικηταρά. Με τον τελευταίο συνδέθηκε στενά και φαίνεται να τον ακολούθησε και να πολέμησε μαζί του σε πολλές μάχες. Το 1822 εγκαταστάθηκε στο Ναύπλιο και ασχολήθηκε με την κατασκευή σφραγίδων. Λόγω της ελευθεριότητας του λόγου του έγινε πρωταγωνιστής σε πολλά επεισόδια. Το ίδιο συνέβη και όταν εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, τη νέα πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους. Και την πόλη αυτή αναγκάστηκε να την εγκαταλείψει, όταν η Αστυνομία τον εξόρισε στην Αίγινα. Εκεί χάθηκαν τα ίχνη του.

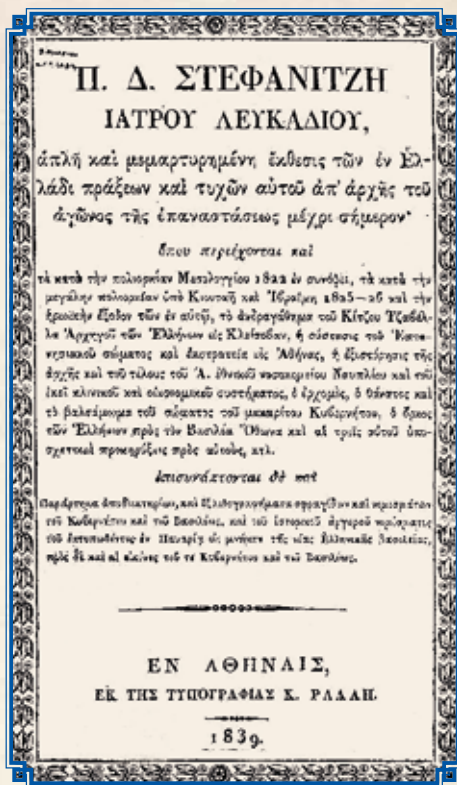

Απόστολος Σταύρακας (Πανάδας)

Έλαβε μέρος στην εξέγερση των Λευκαδίων το 1819 κατά των Άγγλων και για τον λόγο αυτό δημεύθηκε η περιουσία του. Επικηρυγμένος ων για τη δράση του αυτή και για να γλιτώσει τη ζωή του, κατέφυγε στην απέναντι στεριά και από εκεί διαπεραιώθηκε στην περιοχή της Μολδαβίας. Ίσως μαζί του να ήταν και άλλοι Λευκαδίτες, οι οποίοι είχαν λάβει μέρος στα γεγονότα του 1819. Ως επικεφαλής ομάδας ανδρών υπό τον Αθανάσιο Καρπενησιώτη άρχισε να μάχεται από τον Φεβρουάριο του 1821, όταν ο Αλέξανδρος Ύψηλάντης κήρυξε την Επανάσταση στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες. Έπεσε αγωνιζόμενος ηρωικά στο Σκουλένι τον Ιούνιο του 1821.

Φάκελος του Απόστολου
Σταύρακα Πανάδα, 1819

Τα απομνημονεύματα του Πέτρου Στεφανίτση

Ο ηρωικός γιατρός του Μεσολογγίου καταγόταν από σημαντική οικογένεια της πόλης. «Μόλις ήκουσα την σάλπιγγα του θείου αγγέλου, καλούντος το ελληνικόν γένος εις συντριβήν των οθωμανικῶν αλύσεων, και ευθύς εγκαταλιπὼν και βίον αναπαυτικόν και ευφρόσυνον μεταξύ συγγενῶν και φίλων, και υπηρεσίας επωφελεῖς και σταθεράς, ἐπήδησα εις την Δυτικὴν Ἑλλάδα ως Ἕλληνα, ἵνα βοηθήσω καγὼ το κατὰ δύναμιν εις το μέγα ἐπιχείρημα της κοινῆς πατρίδος». Αρχικὰ ἀγωνίστηκε στη Δυτικὴ Ἑλλάδα και στη συνέχεια, το 1823, βρέθηκε στο πολιορκούμενο Μεσολόγγι. Εκεί συνδέθηκε με βαθιὰ φιλιὰ με τον λόρδο Βύρωνα. Ο τελευταῖος τοῦ δώρισε το σπαθί του και με αὐτό ἀγωνίστηκε ο Στεφανίτσης την ημέρα της ἐξόδου. Τα ὅσα φοβερά βίωσε στο πολιορκημένο Μεσολόγγι τα περιγράφει με ζωντανὰ χρώματα στα απομνημονεύματά του. Στη συνέχεια πολέμησε στο πλάι του Καραϊσκάκη και κατόπιν ἐντάχθηκε στο ἐπτανησιακό σώμα με το οποίο ἔλαβε μέρος στην πολιορκία των Αθηνῶν. Στο Ναύπλιο ὀργάνωσε το πρώτο νοσοκομείο του ανεξάρτητου κράτους και με δική του δαπάνη φρόντισε να τυπωθεῖ, σε τέσσερις καλαίσθητους τόμους, η ἀλληλογραφία του Κυβερνήτη Ἰωάννη Καποδίστρια, ο οποίος εἶχε υπάρξει στενός του φίλος. Καθὼς στη ζωὴ του δεν ἀπέκτησε οικογένεια, κληροδότησε τη περιουσία του στη Ριζάρειο Σχολὴ προκειμένου Λευκαδιόπουλα να μποροῦν να σπουδάζουν.

Θεοφύλακτος Ψιλιανός

Γόνος επιφανούς λευκαδίτικης οικογένειας και συγγενής του Κερκυραίου λογίου και συνεργάτη του Καποδίστρια, Ανδρέα Μουστοξύδη. Με την έκρηξη της Επανάστασης εγκατέλειψε το νησί του ως επικεφαλής σώματος 30 ανδρών. Όλα τα έξοδα των ανδρών του τα κάλυπτε ο ίδιος. Η περιουσία του δημεύθηκε το καλοκαίρι του 1821 από την αγγλική διοίκηση της Λευκάδας. Πολέμησε στη Δυτική Ελλάδα, αλλά και στην Τρίπολη. Με ηρωισμό πολέμησε στο Μεσολόγγι και εκεί έπεσε το 1826.

Πόσοι Λευκαδίτες έχασαν τη ζωή τους στον Αγώνα; Όπως είναι δύσκολο να μετρήσουμε τους συμμετέχοντες, έτσι είναι δύσκολο να μετρήσουμε και τους πεσόντες καθώς δεν έχουν βρεθεί ανάλογοι κατάλογοι. Χάρη στο ημερολόγιο του αγωνιστή Σπυραντώνη Χαλικιόπουλου γνωρίζουμε τα ονόματα 94 Λευκαδιδών, οι οποίοι έπεσαν σε διάφορες πόλεις αγωνιζόμενοι υπέρ πίστεως και πατρίδος. Ως ελάχιστο φόρο τιμής καταγράφουμε τα ονόματά τους:

Αντωνέλος Δημήτρης, Μεσολόγγι
Αντώνης του Είλιου(·), Άρτα
Αρβανίτης Αποστόλης, Μεσολόγγι
Ασπρογέρακας Γιαννάκης, Νεόκαστρο
Ασπρογέρακας Κώστας, Αθήνα
Ασπρογέρακας Παρθένιος, Αθήνα
Βενικούλης Καλόγερος, Τρίκορφα
Βεργίνης Παύλος, Κρήτη
Βερροιώτης Γιάννης, Ναύπλιο
Βλαχογιάννης Αναστάσης, Μεσολόγγι
Βλάχος Στάθης, Μεσολόγγι
Βουρνικιώτης Κοντογιάννης,
Νεόκαστρο
Βρεττός Παναγιώτης, Μεσολόγγι
Βρεττός Χρήστος, Αθήνα
Γαζής Νικολός, Αθήνα
Γαλανός Αγγελής, Βόνιτσα
Γληγόρης Γιώργης, Μεσολόγγι
Γυφτογάμης Γιώργος, Στανίσα
Δελλαπόρτας Γιάννης, Νεόκαστρο
Δελλαπόρτας Στεφανής, Μεσολόγγι
Δημαρέλος Δημήτρης, Βραχώρι
Ευαγγελινός Φραγκίσκος, Μεσολόγγι
Ζορκοπούλης Στάθης, Νεόκαστρο
Θερμός Κωνσταντής, Αθήνα
Θωμάς Αθανάσιος, Νεόκαστρο
Καββαδάς Αναστάσιος, Ναύπλιο

Καββαδάς Αποστόλης, Βόνιτσα
Καββαδάς Δημήτρης, Αθήνα
Καββαδάς Στάθης, Μεσολόγγι
Καββαδίας Νικολός, Βόνιτσα
Καραμιτζάνης Αθανάσιος, Μεσολόγγι
Καραμποϊκής Γιώργος, Νεόκαστρο
Καραμποϊκής Δημήτρης, Μεσολόγγι
Καρικάφτης Γιώργος, Ξηρόμερο
Κατσαρός Στάθης, Νεόκαστρο
Κατωπόδης Γιάννης, Άργος
Κατωπόδης Κωνσταντής, Ανατολικό
Κατωπόδης Κωνσταντής, Καρπενήσι
Κατωπόδης Σπύρος, αδελφός του
Κωνσταντή, Ανατολικό
Κατωπόδης Τριαντάφυλλος,
Νεόκαστρο
Κατωπόδης-Δημητράτος Γιάννης,
Μεσολόγγι
Κονιδάρης Γιαννάκης, Ναύπλιο
Κονιδάρης Γιώργος, Άμπλιανη
Κονιδάρης Μηνάς, Ξηρόμερο
Κονιδάρης Πολυχρόνης, Λειβαδιά
Κοντύλης Χρήστος, Μεσολόγγι
Κουνιάκης Σπύρος, Σάλωνα
Κούρτης Αντώνης, Μεσολόγγι
Κούρτης Γιώργος, Καρπενήσι
Κουτουβίνος Αποστόλης, Μεσολόγγι

Κουτουβίνος Ζαχαρίας γιος του,
Μεσολόγγι

Κουτσός Κωνσταντής, Μεσολόγγι
Λέκκας Τζώρτζης, Μεσολόγγι
Λίγης Σπύρος, Μεσολόγγι
Μανέστρας Νικολός, Νεόκαστρο
Μαργετινής Γιώργης, Άρτα
Ματζούκας Ιωάννης, Μεσολόγγι
Μαυρομάτης Μάρκος, Ναύπλιο
Μελάς Νικολός, Μεσολόγγι
Μεσολογγίτης Στάθης, Μεσολόγγι
Μπελάς Γιάννης, Νεόκαστρο
Μπίτζικος αδελφός του Νικολού,
Αθήνα

Μπίτζικος Νικολός, Μακρυνόρος
Μπονόβης Γιάννης, Αθήνα
Μωραϊτής Γιώργης, Μεσολόγγι
Πάλμος Στάθης, Άργος
Πάλμος Χρήστος, Κρήτη
Παπανελόπουλος Δημήτρης,
Μεσολόγγι

Παπαρούνης Γιωργάκης, Μεσολόγγι
Πολίτης Αναγνώστης, Δομβραϊνά
Πολίτης Ιωάννης, Κρήτη

Πολίτης Νικόλαος, Νεόκαστρο
Ποντικής Παύλος, Μεσολόγγι
Σαρακίνος Μήτσος, Άργος
Σέρβος Αντώνης, Νεόκαστρο
Σέρβος Αποστόλης, Βλαχία
Σέρβος Πάνος του Φιλίππου,
Μεσολόγγι

Σέρβος Πάνος, Μεσολόγγι
Σικελιανός Πέτρος, Μεσολόγγι
Σκιώτης Ανδρέας, Μεσολόγγι
Σταύρακας Γιάννης, Ναύπλιο
Ταρωνάς Αθανάσιος, Μεσολόγγι
Τζέγιος Ιωάννης, Μεσολόγγι
Τζιγάντες Ιωάννης, Μεσολόγγι
Τζουρλελής Γιωργάκης, Μεσολόγγι
Φούρλας Γιάννης, Λειβαδιά
Χαλκιά Θωμά δύο ανήλικα τέκνα,
Ανατολικό

Χαλκιάς Γιάννης, Νεόκαστρο
Χαλκιάς Θωμάς, Ανατολικό
Χαλκιάς Τζανής, Νεόκαστρο
Χατζής Δημήτρης, Ανατολικό
Χρυσικός Κωνσταντίνος, Βηρυτός
Ψιλιανός Θεοφύλακτος, Μεσολόγγι

Κωνσταντίνος Τάργας (Φωτογραφία Νίκος Καβαδάς)

Memorandum del Bevi della Grandi
Joanna, e Maria Calchia
Barbato di Corte Bro.
Espresso
Memorie relative

Φάκελος Θωμά και Μηνά Χαλικιά, 1819

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΣΤΗ ΛΕΥΚΑΔΑ 1922-2022

100 χρόνια αρχεία μνήμης και απόηχοι

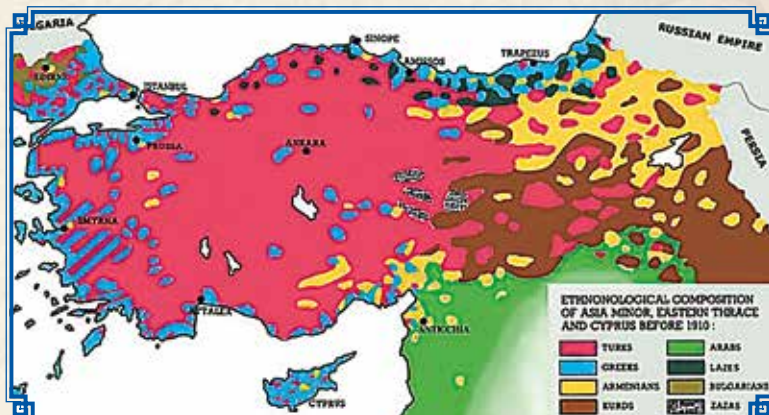
Το 2022 έχει έναν ιδιαίτερο συμβολισμό: συμπληρώνονται 100 χρόνια από την κορύφωση της Μικρασιατικής Καταστροφής.

Εισαγωγή

Οι Έλληνες που για χιλιετίες βρίσκονταν στη Μικρά Ασία, το 1922 αποχαιρετούσαν με βία την πατρογονική γη. Η πλειονότητά τους μεταφέρθηκε στην Ελλάδα με τη Μικρασιατική Καταστροφή και την ανταλλαγή πληθυσμών, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Λωζάνης.

Το 1912, σε σύνολο πληθυσμού της Μικράς Ασίας 10,2 εκατομμύρια, ο Ελληνισμός (2 εκατ.) αποτελούσε το 20%, τη μεγαλύτερη μειονότητα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. (Μουσουλμάνοι 7,2 εκατ. και όλοι οι υπόλοιποι, Αρμένιοι, Εβραίοι κ.ά. 970 χιλ.).

Σε διάστημα 100 χρόνων, από τα 2 εκατομμύρια Ελλήνων ζήτημα είναι αν ζουν εκεί 5 χιλιάδες, κυρίως στην Κωνσταντινούπολη.

Στον χάρτη φαίνονται (με γαλάζιο) οι περιοχές όπου οι Έλληνες ήταν κυρίαρχος πληθυσμός.

Απ' τον μύθο στην ιστορία

Με τη μυθική της έκφραση και αφετηρία να βυθίζεται στην Αργοναυτική Εκστρατεία και στον μύθο του Φροΐξου και της Έλλης, άρχισε πριν 3000 χρόνια η επαφή του μητροπολιτικού Ελληνισμού με τη Μικρά Ασία και τον Πόντο, προϊδέάζοντας την πολυετή ακμή της Σινώπης, της Τραπεζούντας, της Σμύρνης και της ευρύτερης περιοχής.

Η ίδρυση αποικιών, κυρίως στα παράλια, εξελίχθηκε σε ανάπτυξη κέντρων εμπορίου, κοιτίδες Ελληνισμού, όπου οι ορθόδοξες κοινότητες, οργανωμένες, με οικονομική ευρωστία, είχαν σημαντική πορεία, μεταλαμπαδεύοντας την ελληνική

παιδεία και τον πολιτισμό και αντίστροφα οι Έλληνες γνωρίζουν τους μεγάλους πολιτισμούς της Ανατολής.

Περιοχές της Μικράς Ασίας γίνονται τόποι επικών συγκρούσεων, κυρίως όμως τόποι ώσμωσης και αλληλεπίδρασης, ώστε δημιουργείται μια νέα πολιτιστική σύνθεση. Το 1914 τα ελληνικά σχολεία της Μικράς Ασίας, του Πόντου, της Ανατολικής Θράκης και της Κωνσταντινούπολης ανέρχονταν σε 2.500. Στη Σινώπη υπήρχε ελληνικό σχολείο από το 1675, ενώ υπήρχαν τυπογραφεία όπου εκδίδονταν ελληνικά βιβλία και εφημερίδες.

Τρεις Ιεράρχες. Καραμανλίδικη εικόνα. Συλλογή Δβλ.

Οι μονές του Πόντου με θαυμάσιες τοιχογραφίες και χειρόγραφα έγιναν κέντρα πολιτιστικής ανάπτυξης και διέπρεψαν στις επιστήμες, ενώ σπουδαία κτίσματα, εκκλησίες, δημόσια κτίρια δείχνουν τη λαμπρότητα της εποχής.

Η ελληνική φυλή απέκτησε δεσπόζουσα παρουσία ανάμεσα στις άλλες φυλές.

Οι πρόσφυγες στη Λευκάδα

«Το 1923 έφθασαν στη Λευκάδα και διανεμήθηκαν στην πόλη και σε μερικά χωριά 4.396 πρόσφυγες από τη Μ. Ασία και τη Θράκη (Πόλις – Φρούριον 3.345, Απόλπαιναν 134, Κατούνα 227, Τζουκαλάδες 31, Νυδρί 303, Καρυάν 356). Τραγικές παρουσίες της μικρασιατικής συμφοράς.

Απ' αυτούς οι περισσότεροι, τα γεωργικά στοιχεία, μεταφέρθηκαν αργότερα στη Δυτική Θράκη και απόμειναν λίγοι έμποροι ή σαράφηδες στην πόλη της Λευκάδας. Η Μικρασιατική Καταστροφή ήταν, ως έναν βαθμό, η αιτία και το αποτέλεσμα της πολιτικής αστάθειας, των πολιτικών ζυμώσεων. Η δύσκολη, εκ των πολέμων, οικονομική κατάσταση της χώρας, μετά την καταστροφή επιδεινώθηκε και ο επιούσιος άρτος στο νησί με δυσκολία μπορούσε να εξοικονομηθεί.

«... Κοντά στους παλαιότερους εμπορευόμενους, ανέπτυξαν απ' τον Μεσοπόλεμο και δώθε αξιόλογη εμπορική δραστηριότητα λίγοι εμπορευόμενοι πρόσφυγες του 1923, που διέθεταν ως πρώτο κεφάλαιο πολύτιμα αντικείμενα ή και χρυσό, που ρευστοποίησαν θαρραλέοι και δραστήριοι, οι οποίοι στάθηκαν στην κα-

τοχή και δυνάμωσαν κατόπιν.

Μαζί με μικροεμπόρους της πόλης, κτηματίες των χωριών, απετέλεσαν τους μεταπολεμικούς οικονομικούς παράγοντες που μαζί με τους επιστήμονες συνθέτουν τη νέα αστική τάξη της Λευκάδος» (Π. Ροντογιάννη, *Ιστορία της νήσου Λευκάδος*).

Η Λευκάδα το 1920 είχε πληθυσμό 26.119 κατοίκους και η απογραφή του 1928 (μετά τις μετακινήσεις μεγάλου αριθμού προσφύγων κυρίως στη Μακεδονία), αναφέρει 28.331 κατοίκους.

Σύμφωνα με την απογραφή του 1923, στην Επαρχία Λευκάδας απογράφονται στο νησί 5.690 πρόσφυγες, ήτοι: 1.840 άνδρες και 3.850 γυναίκες. Στην πόλη της Λευκάδας μέχρι τις αλυκές και το Φρούρι, απογράφονται 3.447: 1.111 άνδρες και 2.336 γυναίκες, ενώ στα χωριά και στο Μεγανήσι 2.243: 729 άνδρες και 1.514 γυναίκες. Η συντριπτική πλειονότητα γυναικόπαιδα.

Αρχικά για τη στέγαση των προσφύγων χρησιμοποιήθηκαν τα οικήματα του Κάστρου της Αγίας Μαύρας, εκκλησίες, σχολεία και κάποιοι φιλοξενήθηκαν σε σπίτια.

Έναυσμα της έρευνας αυτής απετέλεσε η προσέγγιση και αποτύπωση μιας σημαντικής πτυχής της τοπικής ιστορίας, που δεν είχε φωτιστεί επαρκώς: η εγκατάσταση προσφύγων το 1922 στη Λευκάδα και ο απόηχός της.

Η διάσωση αρχαιακού υλικού και η ανάδειξη της σημασίας αλληλεπίδρασης μεταξύ ντόπιων και προσφύγων στην εξέλιξη του τόπου ελπίζουμε να αξιοποιηθεί για εκτενέστερη έρευνα.

Η πρώτη νύξη για το θέμα σε συμπολίτες με προσφυγικές ρίζες συνάντησε επιφύλαξη, να διηγηθούν τραυματικές εμπειρίες και να ξαναφέρουν στο προσκήνιο τη διαφορετική τους καταγωγή.

Άλλωστε, ο διάχυτος φόβος του αγνώστου και του ξένου, οδήγησαν ώστε η υποδοχή στην πατρίδα να μην είναι αυτή που περίμεναν, ως ομοεθνείς και ομόθητοσκοι («ήρθαν οι πρόσφιγγες να μας φάνε το ψωμί»).

Οι πρόσφυγες που ξέρανε κάποια τέχνη, ράφτες, χρυσοχόοι, τσαγκάρηδες, φωτογράφοι κ.λπ., μπόρεσαν να την εξασκήσουν και να βιοποριστούν καλύτερα, κι

επειδή ήταν το μόνο τους εφόδιο «έπρεπε να πετύχουν».

Χρησιμοποίησαν σαν κεφάλαιο όσα τιμαλφή μπόρεσαν να φέρουν μαζί τους κι έστησαν τα «εμπορικά» τους κυρίως στον άξονα από την αγορά μέχρι την Αγία Παρασκευή, η οποία απετέλεσε ενορία των περισσότερων.

«Προπολεμικά η τωρινή οδός Λοχ. Ροτογιάννη (παλιότερα οδός Ερμού) ονομαζόταν “Εμπορικά”, καθότι ήταν μόνο εμπορικά καταστήματα, τα οποία πωλούσαν μόνο ανδρικά υφάσματα σε τόπια και όχι έτοιμα. Ελάχιστα δε είχαν και γυναικεία υφάσματα. Αρχίζαν από το κατάστημα Μασμανίδη και τελείωναν στο στενό του Απόλλωνα. Στον δρόμο αυτό ήταν και πολλά συναφή με τα υφάσματα, ήτοι πολλά ραφεία.

»Στο στενό των Εμπορικών πρώτο ήταν το κατάστημα Παράσχου Καμπουργιαννίδη και μέσα στο ίδιο οίκημα ο Ανέστης Παπακων/νου είχε χρυσαφικά (μάλιστα για διαφήμιση είχε μια κούκλα ντυμένη Λευκαδίτισσα, στολισμένη με πολλά κοσμήματα).

»Στο ίδιο κατάστημα ο Μιχάλης Μασμανίδης πωλούσε είδη ψαρικής.

»Στο στενό αυτό είχαν εμπορικό κι άλλοι Μικρασιάτες, όπως οι αδελφοί Μιχάλης, Πρόδρομος και Νίκος Χατζηβασιλείου.

»Ραφεία είχαν ο Σταύρος Τρυφωνίδης, με βοηθό τον Ιωάννη Κλημεντίδη.

»Εμπορικό είχαν και οι αδελφοί Ιωάννης και Κων/νος Καλογιάννης.

»Παρακάτω είχε ραφείο ο Πρόδρομος Αϊβατζόγλου και ο Γεώργιος Μασμανίδης, αδελφός του Πέτρου. Ο Πέτρος είχε ραφείο στην αγορά.

»Κοντά στο τέλος του δρόμου είχε χρυσοχοείο ο Χρυσανθος Χατζηγεωργίου,

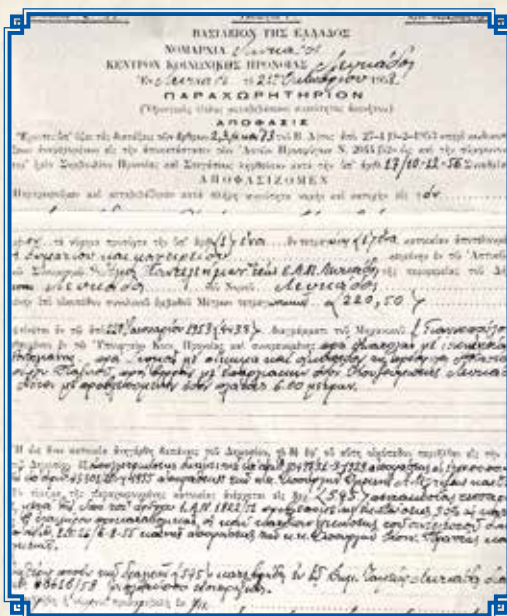
πατέρας του ραδιοτεχνίτη Βαλέριου.

»Οι περισσότεροι Μικρασιάτες κατοικούσαν στα λεγόμενα “Προσφυγικά”, νυν οδός Πεφανερωμένης ή Κουζούντελη.

»Στην αριστερή πλευρά του δρόμου το κράτος τούς είχε παραχωρήσει οικοπέδα με μικρά ισόγεια σπίτια, στεγασμένα με κόκκινα κεραμίδια, πρόσοψη στην κεντρική οδό, το ένα δίπλα στο άλλο, ως και στην πίσω πλευρά με πρόσοψη στο περιβόλι του συμβολαιογράφου Γεωργίου Σταματέλου. Αργότερα μετά τον σεισμό του 1948, διαμορφώθηκε η συνοικία Νεάπολη.

»Οι Μικρασιάτες έδωσαν πνοή στην πόλη της Λευκάδας και αναπτύχθηκαν πολλά επαγγέλματα που δεν υπήρχαν. Θυμάμαι όταν υπηρετούσα τη στρατιωτική μου θητεία, πολλοί στρατιώτες δήλωναν τόπο γέννησης Λευκάδα και τόπο κατοικίας Δράμα, Θεσσαλονίκη κ.λπ., τόπους που εγκαταστάθηκαν μετά τη Λευκάδα» (π.χ. το 1928 μεταφέρθηκαν στην Καβάλα 700 άνθρωποι).

Αφήγηση
κ. Παντελή
Βερροιώτη

Παραχώρηση οικοπέδου
σε προσφυγική οικογένεια.

«... Εις το τέλος της συνοικίας “Καινούργια χώρα” υπήρχε τοποθεσία κοινώς καλουμένη “Χαντάκι”... πέραν της τοποθεσίας αυτής ήτο ο μέγας αμπελών, ιδιοκτησία των Βαλαωριτών, εκτεινομένη μεσημβρινώς εις καφενειόν Πάλα...»

Το 1923 ιδρύθηκε η Επιτροπή Αποκαταστάσεως Προσφύγων, με βασική αποστολή να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και στέγαση.

Για τη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων της Λευκάδας, παραχωρήθηκαν, σταδιακά, σπίτια με εμβαδόν οικοπέδου ανάλογο του μεγέθους της οικογένειας (δεν δικαιούνταν πρόσφυγες

κάτω των δύο μελών), που απετέλεσαν τον «Αστικό Προσφυγικό Συνοικισμό Αγίου Παντελεήμονος» Νεάπολης.

Τα «Προσφυγικά» ήταν λιτά, αλλά καθαρά και ασβεστωμένα, με τις φροντισμένες γλάστρες και τους κατάφυτους κήπους με κάθε λογής φρουτόδεντρα και λελούδια, που ήδη έχουν μετατραπεί σε σύγχρονες πολυκατοικίες με αστική ρυμοτομία.

Οι πρόσφυγες που έμειναν, κι οι απόγονοι έχουν ενσωματωθεί και δεν διστάζουν πια να αφηγηθούν εμπειρίες ή να μοιραστούν αρχαιακό υλικό, με διάχυτη πικρία ίσως, αλλά υπερήφανοι για την πολυπολιτισμική τους καταγωγή.

Οικογένεια Στυλιανού & Κατίνας Καμπουργιανίδη στη Σινώπη. Αριστερά ο πατέρας μου Παράσχος.

Όσα άφησαν πίσω στις μακρινές πατρίδες τους, οι συνθήκες στη Λευκάδα, η συμβίωση προσφύγων και ντόπιων, καθρεφτίζονται σαν μικρές Οδύσσειες, στο αντιπροσωπευτικό δείγμα μαρτυριών που ακολουθεί.

Ο παππούς Στυλιανός Καμπουργιανίδης, κάτοικος Σινώπης Μικράς Ασίας με τη σύζυγό του Αικατερίνη (Κατίνα) Καλπαξίδου απέκτησε τέσσερα παιδιά.

Ασχολείτο με γενικό εμπόριο και επρόκειτο για ευκατάστατη οικογένεια, που διακρινόταν για τις αρχές και τη χαμηλών τόνων καθημερινή ζωή της.

Θυμάμαι χαρακτηριστική περιγραφή της γιαγιάς Κατίνας: «Κόρη μου, περνούσαμε πολύ όμορφα με τους γείτονες Τούρκους και Τουρκάλες». «Στο δίπατο σπίτι μας, όταν έρχονταν μουσαφिरαίοι, έβγαζαν τις «γαλόσες» τους και έμεναν

με τα τερλίκια (μάλλινες υφασμάτινες παντόφλες) για να πατούν στα χαλιά». «Μιλώντας πάντα ελληνικά στο σπίτι, όταν επρόκειτο για κάτι που δεν έπρεπε να ακούσουν τα παιδιά, χρησιμοποιούσαν τη χαρακτηριστική τουρκική έκφραση “τσουτσούκ πουράχ”, που σήμαινε “μικρό παιδί”, χωρίς όμως να συνεχίζουν τη συζήτηση στα τουρκικά».

Ο Στυλιανός, 32 ετών χάθηκε για πάντα στα βάθη της Μικράς Ασίας όπου τον οδήγησαν οι Τούρκοι μαζί με άλλους Έλληνες.

Η γιαγιά έμεινε μόνη στη Σινώπη με τα τέσσερα παιδιά της και διωκόμενοι οι Έλληνες από τους Τούρκους, αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τον τόπο τους επιβιβαζόμενοι όπως όπως σε πλοίο με προορισμό την Ελλάδα. Κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, το αβάπτιστο αγόρι δυστυχώς πέθανε.

Στο πλοίο υπήρχαν και Τούρκοι, οι οποίοι, εκμεταλλευόμενοι την άθλια κατάσταση των Ελλήνων, προσπαθούσαν να αρπάξουν οποιοδήποτε αντικείμενο αξίας είχαν κατορθώσει να πάρουν μαζί τους. Η γιαγιά πρόφτασε να ράψει στα στριφώματα των φορεμάτων των κοριτσιών λίκρια και φλουριά. Είναι χαρακτηριστική η περιγραφή της γιαγιάς για το «χρατςς» που ακούστηκε κάποια στιγμή, όταν ο Τούρκος έσκισε το στρίφωμα της Δέσποινας, 12 ετών, και ξεχύθηκαν τα τιμαλφή τα οποία, προφανώς, κατασχέθηκαν.

Το πλοίο αποβίβαζε τμηματικά τους Έλληνες σε λιμάνια της Ελλάδας και τους τελευταίους, μεταξύ των οποίων και η γιαγιά με τα τρία παιδιά της, αποβίβασε στη Λευκάδα, όπου και αρχίζει νέα ταλαιπωρία.

Η μη αποδοχή από τους ντόπιους, άρχισε να δημιουργεί στους πρόσφυγες νέα προβλήματα, που δεν τα περίμεναν. Αυτή η δυσκολία αντιμετωπίζεται από την οικογένεια με υπομονή και δυναμισμό. Η Κατίνα, για να εξασφαλίσει τα προς το ζην, δεν διστάζει να συνοδεύει τα παιδιά της στους δρόμους της Λευκάδας με κρεμασμένο από τον λαιμό τους ένα ξύλινο τελάρο όπου πουλούσαν διάφορα ψιλικά, παραμένοντας η ίδια από πάνω τους φύλακας-κέρβερος.

Μετά από λίγο η δραστηριότητα στεγάστηκε σε ένα μαγαζάκι, στο κέντρο της πόλης, στην οδό Φιλαρμονικής.

Η Κατίνα, με τη βοήθεια των παιδιών κρατούσε το μαγαζί και είναι χαρακτηριστική η αφήγησή της ότι ο μικρός Παράσχος, στα διαλείμματα του σχολαρχείου έτρεχε στο μαγαζί ρωτώντας «μάννα είχαμε δουλειά;» Στο σχολαρχείο συνδέθηκε με τον συμμαθητή του Νίκο Σβορώνο με στενή φίλια, η οποία κράτησε μέχρι τέλους, παρά τους διαφορετικούς επαγγελματικούς δρόμους που ακολούθησαν. Οι κοινωνικές επαφές δεν περιορίζονται μόνο μεταξύ των υπολοίπων προσφύγων, αλλά διευρύνονται με δυνατές φιλικές σχέσεις με αυτόχθονες Λευκαδίτες.

Ο περιγύρος έχει ήδη καταλάβει ότι έχει να κάνει με ανθρώπους νοικοκυρεμένους, ευγενείς και εργατικούς, που έχουν ενταχθεί πλήρως στην τοπική κοινωνία.

Το πρώτο μαγαζάκι με τετράδια, μολύβια, κλωστές και μικροπαιγνίδια, διαδέχεται ένα μεγαλύτερο, με είδη γενικού εμπορίου, επί της κεντρικής αγοράς στο ύψος του Αγίου Νικολάου, στο οποίο υπήρχε η επιγραφή «Παράσχος».

Ο Παράσχος έχει καθιερωθεί, κοινωνικός και αγαπητός και διατηρεί με Λευκαδίτες βεβήρους, σχέσεις τόσο φιλικές, ώστε να βαφτίζουν και να στεφανώνουν τα παιδιά τους.

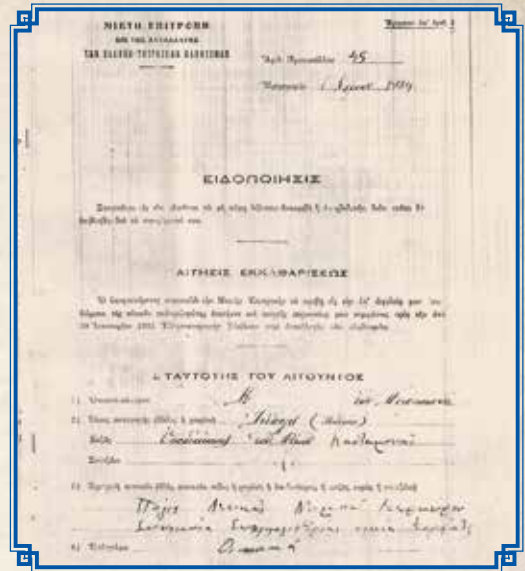
Πρωταρχική μέριμνα στην πορεία ζωής

Ποσειδώνος

*Κεφάλαια ενσυναίσθητων νέων Λε...
κατασκευασμένων εν τω ενοικίω...
δωματίω της οικογενείας.*

Α/Α	Περιγραφή	Κόστος
1	(1/2) βασιλική κομπολόγι	2
2	(1/2) κομπολόγι...	3
3	(1/2)...	2
4	(1/2)...	3
5	(1/2)...	10
6	(1/2)...	25
7	(1/2)...	3
8	(1/2)...	6
9	(1/2)...	2
10	(1/2)...	4
11	(1/2)...	12
12	(1/2)...	12
13	(1/2)...	3
14	(1/2)...	4
15	(1/2)...	3
16	(1/2)...	3
17	(1/2)...	25
18	(1/2)...	10
19	(1/2)...	12
20	(1/2)...	300
21	(1/2)...	15

Κινητή περιουσία οικογένειας προσφύγων.

Περιορισκή κατάσταση οικογένειας προσφύγων. Ήταν η συμπαράσταση σε όσους είχαν ανάγκη.

Για την ανάπτυξη του καταστήματος συνεργάζεται με βιομηχανίες της Πάτρας, Θεσσαλονίκης και Βόλου, που τότε ανθούσαν, ενώ το 1952 προχωρά στην κατασκευή και λειτουργία εργοστασίου υφαντουργίας, με έδρα τη Νέα Ιωνία και ταυτόχρονα κατάσταση χονδρικής πώλησης υφασμάτων στο κέντρο της Αθήνας.

Η οικογένεια εγκαθίσταται στη Νέα Φιλαδέλφεια.

Χαρακτηριστικό της αγάπης του για τη Λευκάδα, στο υφαντουργείο παράγει υφάσματα για κατασκευή της τοπικής φορεσιάς, τα οποία διατίθενται στο κατάστημα της Λευκάδας.

Η μητέρα μου Γεωργία ήρθε 6 μηνών από τη Σινόπη στη Λευκάδα μόνο με τη μητέρα της Παρασκευή Καλογιάννη και τα αδέρφια της, χωρίς τον πατέρα της Michail Masmanidis.

Η πρώτη διανυκτέρευση ήταν στο κάστρο της Αγίας Μαύρας, σε σκηνές για τους πρόσφυγες, ενώ με τη μεσολάβηση των θείων της αδελφών Καλογιάννη, που ήταν πιο ευκατάστατοι, μπόρεσαν να βρουν κάποιο σπίτι με ενοίκιο.

Μεταγενέστερα έφτασε μέσω Κωνσταντινούπολης ο παππούς Michalis, ο οποίος δεν κατάφερε να βρει απασχόληση στη Λευκάδα κι η οικογένεια αναγκάστηκε να μετακομίσει στην Πρέβεζα.

Εκεί η Γεωργία διακρίθηκε στο σχολείο κυρίως στα καλλιτεχνικά, παρακολούθησε μαθήματα μαντολίνου κι όταν τραγούδησε σόλο σε σχολική εκδήλωση, όλοι απόρησαν πώς «η προσφυγοπούλα έχει τέτοια φωνή!»

Στην Πρέβεζα οι πρόσφυγες ήταν περισσότερο και γενικά πιο αποδεκτοί.

Αργότερα η οικογένεια μετακόμισε πάλι στη Λευκάδα, όπου εγκαταστάθηκε σε ωραίο διώροφο σπίτι, το οποίο δυστυχώς βομβαρδίστηκε στον πόλεμο και η οικογένεια βρέθηκε πάλι με κατεστραμμένο το βίος της.

Χαρακτηριστικά διηγείται η μαμά ότι σε όλες τις μετακινήσεις ο «γιούκος» (μπόγος με ρούχα) βοηθούσε στη συγκέντρωση και μεταφορά των υπαρχόντων τους και μεταγενέστερα παρέμεινε σαν συνήθεια ακόμα και σε καλές εποχές.

Οι δεσμοί με το νησί παραμένουν άρρηκτοι, καθώς η Λευκάδα θεωρείται πια η πατρίδα όλων.

Αφήγηση και αρχείο κ. Χρυσούλας Παράσχου Καμπουριγιαννίδου

— Οι άνθρωποι ζούσαν πολύ καλά στη Σινώπη. Ο παππούς εμπορευόταν ξυλεία απ' τις Ποντιακές Άλπεις στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας, ως τη Ρωσία και την Αίγυπτο.

Κιουτσούκ (μικρό) Παρίσι αποκαλούσαν τη Σινώπη κι είχε καθημερινή επικοινωνία με καράβι απ' τη Γαλλία. Χαρακτηριστική ήταν η καθαριότητα και η περιποίηση, εφόσον υπήρχαν χαμάμ και λουτρά. Μάθαιναν μαντολίνο, οργάνωναν σουαρέ, χοροεσπερίδες και διασκεδάσεις. Ζούσαν «κοντά» στις εκκλησίες, που λειτουργούσαν σαν κέντρα συσπείρωσης του Ελληνισμού.

Τα ήθη ήταν αυστηρά, λόγω της συνύπαρξης με άλλους λαούς, δεν υπήρχε ελευθερία και τα κορίτσια έκαναν ό,τι μπορούσαν ώστε να μην προκαλούν.

Οι σχέσεις με τους Τούρκους ήταν φιλικές με επιφύλαξη όμως, ιδιαίτερα σε εποχές εντάσεων.

Η οικογένεια Τσινόγλου, που κοινωνικά ανήκε στη μεσαία τάξη, σε μια από τις εξορίες στα βόρεια της Τουρκίας, αναγκάστηκε να πληρώσει με κόσμημα λίγο μαλλί που είχαν ανάγκη (γιατί ερχόταν χειμώνας κι έπρεπε να πλέξουν φανέλες στα παιδιά).

Πολλά σπίτια στη Σινώπη (όπως στη Λευκάδα) ήταν ξύλινα. Γυρνώντας από κάποια εξορία τα βρήκαν καμένα κι άρχισαν απ' την αρχή. Αναγκάστηκαν να φιλοξενηθούν στο σπίτι του παππού, που σώθηκε απ' τη φωτιά, ίσως γιατί βρισκόταν κοντά στον τούρκικο μαχαλά.

Η Μαρία Τσινόγλου πέθανε στην εξορία κι έμεινε ο πατέρας με τα 6 παιδιά, που τα έβγαλαν πέρα μαθαίνοντας ο καθένας από μία τέχνη.

Η Παρασκευή, ως μεγαλύτερη, ανέλαβε την οικογένεια. Αυτό σήμαινε ότι παρότι 1η μαθήτριά, και για λόγους οικονομικών αρχών, θα ξεχνούσε την προοπτική ανώτερων σπουδών στην Πόλη. (Οι απολυτήριες εξετάσεις στο σχολαρχείο γινόταν ανοιχτές με παρουσία κοινού).

Με τον διωγμό η οικογένεια έφτασε με πλοίο στον Πειραιά, με άλλους πρόσφυγες κι αφού τους κούρεψαν, τους έβαλαν καραντίνα αρκετές μέρες.

Μετά τους έδωσαν αντίσκηνα στους Αμπελόκηπους, όπου τα διατηρούσαν πολύ τακτοποιημένα και νοικοκυρεμένα. Πήραν όμως φωτιά κάποια στιγμή οι σκηνές και έμειναν πάλι πρόσφυγες...

Μετά από χρόνια, όταν βρέθηκαν στον κήπο του νοσοκομείου Ευαγγελισμού, αναζήτησαν και εντόπισαν συγκινημένοι το πηγάδι, απ' όπου τότε έπαιρναν νερό.

Η Παρασκευή Τσινόγλου παντρεύτηκε το Σταύρο Τρυφωνίδη, έμπορο στη Σινώπη.

Καλός ράπτης και οικογενειάρχης, εγκαταστημένος πια στη Λευκάδα, σεβόταν και φρόντιζε την εκκλησία του Αγίου Βασιλείου.

Αργότερα πολλοί από την οικογένεια Τρυφωνίδη βρέθηκαν στο Κάιρο της Αιγύπτου, όπου απέκτησαν μεγάλη περιουσία και ευημερούσαν.

Στην καθημερινότητα χρησιμοποιούσαν λίγες τούρκικες εκφράσεις, όπως γι-αβρί (μικρό), τζιέρι (σπλάγχο), τζάνουμ (ψυχή).

Ο Μιχαήλ Μασμανίδης, ως νέος στη Σινώπη προοριζόταν να σπουδάσει στη Σχολή της Χάλκης για να γίνει ιερωμένος, με την παρότρυνση του συγγενούς, γνωστού Σινωπέως και μετέπειτα Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μαξίμου Ε'. Αυτό τελικά δεν πραγματοποιήθηκε και έτσι ασχολήθηκε με εμπόριο και εξαγωγές

Σινώπη 1920

Σινώπη Κεντρική Λεωφόρος 1921

Προάστιο Σινώπης 1920

Σινώπη με εξοχές 1922

ξυλείας, ειδών βαρελοποιίας και παστών. Ήταν πολύγλωσσος, καλλιεργημένος άνθρωπος και ακριβοδίκαιος.

Αρκετά αδέρφια πέθαναν στις εξορίες. Ο Μιχαήλ ως μικρότερος δεν πήγε στα τάγματα εργασίας (αμελέ ταμπουρού).

Οι Τούρκοι τον είχαν επιτάξει στον πόλεμο της Καλλίπολης κι όταν νίκησαν του απένειμαν εύφημη μνεία. Με την επίδειξη αυτού του χαρτιού, στο οποίο απέδιδαν ιδιαίτερη αξία, γλίτωσε τη ζωή της η οικο-

γένεια, όταν στην εξορία συνάντησαν τις ομάδες του Κεμάλ.

(Αν αυτή η εκστρατεία δεν κατέληγε στη νίκη των Οθωμανών, ίσως απέτρεπε τη γενοκτονία των Ποντίων.)

Όταν η οικογένειά του έφυγε στην Ελλάδα, χάθηκαν μεταξύ τους κι εκείνος έμεινε στη Σινώπη. Τελικά μπήκε σε άλλο καράβι και βρήκε τους δικούς του μετά από καιρό, μέσω Ερυθρού Σταυρού, στην Πρέβεζα. Εκεί βιοπορίστηκε από εμπόριο

Σινώπη Πανσιόν

φαριών και πρωταγωνίστησε στην ίδρυση συλλόγου αλιέων.

Σε επίσκεψη του Ελευθερίου Βενιζέλου μίλησε εκ μέρους των φαράδων τόσο όμορφα, που εκείνος ενθουσιάστηκε απ' την παιδεία του και του χάρισε μια χρυσή καρφίτσα.

Ο Πέτρος Μασμανίδης ήταν καλός ράφτης, αργότερα υφασματέμπορος και μέχρι πρόσφατα η οικογένεια διατηρούσε το κατάστημα ετοιμών ενδυμάτων «Νεωτερισμοί Μασμανίδη».

Η κ. Ευφροσύνη εργάστηκε ως χρυσοχός – ωρολογοποιός, στον ίδιο χώρο του καταστήματος. Ήταν απ' τις πρώτες –και λίγες– εργαζόμενες γυναίκες και επιχειρηματίες στη Λευκάδα.

Οι οικονομίες των προσφύγων σε λίρες και χρυσό τους βοήθησαν να επιβιώσουν στα δύσκολα χρόνια, στις εξορίες. Όσα μπόρεσαν απ' αυτά φέρανε μαζί με τις εικόνες τους και τους σώσανε όταν ξεριζώθηκαν απ' τη γη τους κι άφησαν εκεί το βιος τους.

Σε επίσκεψη συγγενούς στο πατρικό στον Πόντο, οι Τούρκοι κέρασαν με τα ρακοπότερα της γιαγιάς του.

«Ήταν συμμαζεμένος κόσμος, νοικοκυραίοι με τα “σέστα” τους, με τους καλούς τους τρόπους “τερπιέ” (συνεσταλμένοι), ζούσαν με ευγένεια, σεμνότητα, οικονομία.

Κεντούσαν ωραία εργόχειρα και χαλιά, μαγείρευαν νόστιμα φαγητά, έφτιαχναν μοναδικά γλυκά και σεβόταν την ιεροτελεστία του φαγητού.

Ο Πατριάρχης Βαρθολομαίος πρόσφε-

ρε στον Πέτρο Μασμανίδη λίγο χώμα απ' τα μέρη τους, όταν τον επισκέφθηκαν στην Κω/πολη (συμβολικά όπως στην Αιολική γη του Ηλία Βενέζη)».

Αφήγηση κ. Ευφροσύνης Σταύρου Τρουφονίδη, σύζ. Πέτρου Μασμανίδη

– Ο παπα-Δημήτριος Θωματζίδης, γνωστός μετέπειτα ως Παπαπρόσφυγας ήρθε απ' την Αμισό (Σαμφούντα) με τη χήρα νύφη του Δόμνα και την κόρη του Ανθή.

Ο γιος του Συμεών σκοτώθηκε στη Μικρά Ασία (και η μικρή τους κόρη). Αν ζούσε, κατά το έθιμο, ως πρωτότοκος, θα γινόταν κληρικός. Η Δόμνα αρχόντισσα και αυστηρή, φόραγε ως το τέλος κατάμμουρα.

Στην Αμισό η πολυμελής οικογένεια ζούσε στο 1ο πάτωμα ευρύχωρο δωρόφου σπιτιού, στο ισόγειο του οποίου ήταν υποστατικά και αποθήκες καπνού, που αποτελούσε και την ασχολία της οικογένειας. Είχαν μεγάλες εκτάσεις με καλλιέργειες καπνού.

Όταν έφυγαν κρέμασαν χρυσαφικά και χρήματα με τενεκέ στο πηγάδι.

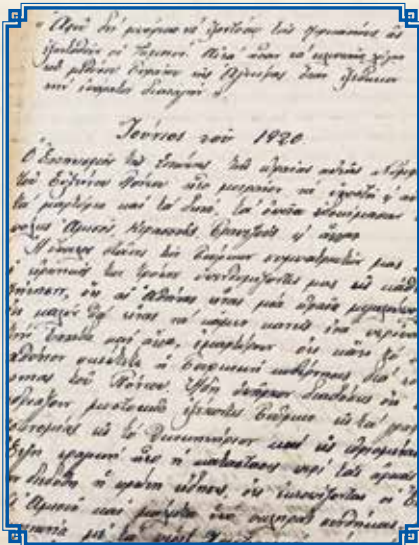
Ο παπάς απ' την πατρίδα του πήρε μαζί του μόνο τα ρώσικα ράσα του και ένα μικρό οστάριο της Αγ. Παρασκευής που βρίσκεται στον ομώνυμο ναό της Λευκάδας.

Τον παπά κυνηγούσαν οι Τσέτες και τον έκρυβαν οι αντάρτες σε τάφους. Οι ίδιοι έσωσαν

και την Ανθή όταν κινδύνεψε. Οι Πόντιοι αντάρτες ήταν πολύ δυνατοί. Ιδιαίτερα έξω απ' την Σαμφούντα μεταξύ Βεζίρ Κιοπρού (Κλαυδιούπολης).

Ο Μιχαήλ Μασμανίδης Επίτακτος στον τουρκικό στρατό.

Χειρόγραφο Μιχαήλ Μασμανίδη.

Καταφέρανε οι τρεις τους να μπουν σ' ένα καράβι και μέσω Κων/πόλης έφτασαν στη Λευκάδα.

Όταν ο καπετάνιος είπε στον παπά Δημήτρη να κατεβεί στην Καβάλα του απάντησε «γλίτωσα απ' τους Τσέτες τώρα θα με φάνε οι Κοτσαμπάσηδες;» (Έλληνες προσετοί, συχνά πιο σκληροί απ' τους Τούρκους).

Έτσι ήρθαν στη Λευκάδα, νοίκιασαν ένα δωμάτιο και έμειναν οι τρεις τους.

Η κόρη του Ανθή που παντρεύτηκε με τον Σπύρο Αραβανή κι απέκτησαν τον Θεοδώρη (μετέπειτα γνωστό οδοντοτεχνίτη), χήρεψε νεότατη και μεγάλωσε το παιδάκι υφαίνοντας στον αργαλειό και το βράδυ γνέθοντας.

Ο παπα-Δημήτρης έγινε εφημέριος στην Αγ. Παρασκευή με πρόταση του δημάρχου Θεοδώρου Μαυρομάτη, όπου βαφτίστηκαν και παντρεύτηκαν όλα τα μέλη της οικογένειας και εντέλει καθιερώθηκε ως ενορία των Μικρασιατών.

(Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, το πρώτο νομοθετικό διάταγμα εκδίδεται στις 23/9/1922, μία μέρα μετά την παραίτηση από τον θρόνο του Κωνσταντίνου, υπογράφεται και τυπώνεται αυθημερόν (ΦΕΚ Α175/23-9-1922) «Περί προσωρινής τοποθέτησης προσφύγων ιερών εκ Μικράς Ασίας»).

9/3/1924 βαπτίζεται Ελένη, η κόρη του Αντωνίου Βαφειάδη, (πρόσφυξ εκ Ταταύλα) και της Ρεβέκκας Χατζηγελευθεριάδου, απ' τα πρώτα μυστήρια προσφύγων στη Λευκάδα.

21/4/1924 καταχωρεί τη βάπτιση της Δημητρούλας, κόρης του Ιορδάνη Βαγιάκη, εκ Κων/πόλεως.

8/2/1925 βαπτίζεται Βαρβάρα, η κόρη του Δήμου Καραβασίλη, εκ Νικομηδείας και της Χρυσάνθης Τζολάκογλου.

Γονείς κι ανάδοχοι συνήθως είναι πρόσφυγες: Αντώνιος Ψωμόγλου πρόσφυξ & Ευγενία Χαραλάμπους, πρόσφυξ, ανάδοχος Γεώργιος Σγουρίδης, πρόσφυξ.

Γεώργιος Χαριτίδης & Φωτεινή Χαρα-

λαμπίδου, ανάδοχος Γεώργιος Αγουρίδης κ.ο.κ.

Ο παπα-Δημήτρης την 1η πράξη 5/1/1923 υπογράφει ως Τοματζόγλου, από 10/4/1925 υπογράφει Θωματζόγλου και εντέλει από Κυριακή 25/10/1925 ως το τέλος Θωματζίδης (όπως κι άλλοι πρόσφυγες στην προσπάθεια εξομοίωσης των ονομάτων).

Ο παπάς, ώσπου πέθανε 2/10/1955, αναζητούσε την πρεσβυτέρα Ελένη, την αδερφή του Γεσθημανή και την υπόλοιπη οικογένεια, αλλά δεν βρήκε κανέναν.

Τους μνημονεύουν μέχρι σήμερα.

Σε ένδειξη αλληλεγγύης και ανθρωπιάς, ο παπα-Δημήτρης πρόσφερε τρόφιμα και άλλα χρειώδη στους Εβραίους εκτοπισμένους, όταν πέρασαν απ' τη Λευκάδα. Οι Γερμανοί τον συνέλαβαν και «τον έκαναν μαύρο στο ξύλο». Γι' αυτό το λόγο το 2001 η Ισραηλιτική κοινότητα Κέρκυρας τον τίμησε με τιμητική πλακέτα.

Στην περιοχή της Αγ. Παρασκευής έμενε κι άλλος πρόσφυγας, ο Ηρακλής Μαυρίδης, οδοντίατρος, ο οποίος έμαθε την τέχνη της οδοντοτεχνίας στο Θεωδώρακη από 15 χρονών.

Η γυναίκα του, υποδειγματικά καλοντυμένη και γλυκομίλητη, ήταν αρχόντισσα απ' την Κων/πολη.

Στην Ακολουθία της «Αγάπης» ο παπάς έλεγε το Ευαγγέλιο στα τούρκικα.

Στην καθημερινότητά του χρησιμοποιούσε λέξεις ποντιακές με αρχαιοελληνικές ρίζες.

Τούρκικα καταλάβαιναν, αλλά απέφευγαν να μιλούν.

Η γιαγιά Ανθή ως τα γεράματά της παρακολουθούσε την ΑΕΚ των προσφύγων...

Οι τάφοι των προσφύγων βρίσκονται κοντά στη 2η πόρτα του κοιμητηρίου.

Αφήγηση κ. Νανάς Αραβανή Κουκούλογλου

Τις ενορίτισσες της Αγίας Παρασκευής περιγράφει μοναδικά ο Βούλης (Θρασύβουλος Βρεττός, σατυρικός ποιητής):

Παπα-Πρόσφυγας
Δημήτριος Θωματζίδης.

«... Σε ξεχωριστό κόσμο ζούσαν οι Πρόσφυγες, που 'χανε έρτει απ' τη Μικρά Ασία το 1922. Ήρθαν πολλές οικογένειες και στη Λευκάδα. Αυτός ο κόσμος όλος εσυμπτύχθηκε κι έγινε μια ενορία, η Αγία Παρασκευή. Εκεί είχανε εφημέριο τον παπα-πρόσφυγα. Ήταν ο παπα-Δημήτρης Θωματζίδης, παππούλης του οδοντοτεχνίτη Θεωδωρή της Ανθής, ο οποίος ήρθε απ' τη Μ. Ασία ...

»Εκεί λοιπόν οι πρόσφυγες είχανε δικές τους παρέες και πηγαίνανε στους Χαιρετισμούς, στα Κούλουμα και σε άλλες εκδηλώσεις. Αυτές ήτανε οι Ιασωνίδαινες, του Μενέλαου του φωτογράφου, οι Μόσχαινες του Διαμαντή του φωτογράφου, οι Αρβαντιδαινες, η Όλγα η Ζωγράφαινα, η Λεμονιά η Κοροβέσαινα, η Σουλτάνα η Μαυριδαινα, η Αποστολιά η Τζαφοπουλίνα, η Εμπλαστρίνα του Γιάννη Κίτσου, η θεια Στάσα η καφετζού, που έφκιαχνε εξαιρετικά χαλιά, η Λίαινα, του Λία του πρόσφυγα του κουρέα, οι Ιωακειμίδαινες, οι Χαριτίδαινες, οι Τρυφωνίδαινες, οι Παράσχαινες, οι Καμπουργιαννίδαινες, οι Μασμανιδαινες, η κ. Ελένη η Αγουδήμαйна απ' τη Σαμφούντα, η κ. Βασιλική του Χρυσανθου Χατζηγεωργίου, η Ανέσταйна (Παπακων/νου), η Μακρίδαινα, οι Τουρκομανιώσες, οι Αγγελιδαινες.

»Άλλοι εκκλησιάζονταν στον Άγ. Νικόλαο, στη Μητρόπολη ή σε άλλους ναούς.

»Ο κατάλογος των προσφύγων, είναι

μακρύς, μεταξύ αυτών οι οικογένειες Γεωργιάδη, Κυρογλου, Ιωαννίδη, Παυλίδου, Γαλιάδου, Ταλέα, Κοντογιώργη, Γεωργιάδη, Παπαδοπούλου, Καρανάση, Βαγιακή, Χατζηβασιλείου, Κεσίσογλου, Φώτογλου, Κωτσοχάμπου, Τσαλουχίδου, Σεραφείμ Θεοφύλακτος, Κων/νος Μανούδης κ.ά.

»Η μάνα Παυλίδου Δέσποινα γεννήθηκε το 1905 κι ήρθε 16-17 χρονών από τη Σαμφούντα, το 1922. Η μητέρα της λεγόταν Ανατολή και η γιαγιά της Χατούνα.

»Ήρθαν στον Πειραιά με το διωγμό, "τους κυνήγησαν οι Τούρκοι" και μετά τους φορτώσανε σε καράβια και τους μεταφέρανε από δω κι από κει. Αυτή κατέληξε στη Λευκάδα μόνη της.

»Η μάνα της, ο αδελφός της κι η αδελφή της χαθήκανε στο ταξίδι. Τον πατέρα της τον είχαν σκοτώσει στην Τουρκία.

»Ζούσαν σε δώροφο σπίτι στη Σαμφούντα, μεσαιάς οικονομικής κατάστασης.

»Η οικογένεια της Δέσποινας Παυλίδου, πριν φύγουν απ' την πατρίδα τους, έκρυψαν τις οικονομίες τους στην κουφάλα ενός δέντρου στην αυλή τους. Η ίδια έζησε με τον καημό να πάει να δει το σπίτι της και να αναζητήσει τα χρήματα, αλλά αυτό δεν έγινε ποτέ.

»Πήγε η γειτόνισσά της, αλλά δεν βρήκε τίποτα...

»Όταν πρωτοήρθαν και τους εγκατέ-

ΦΩΤΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
ΜΕΝΕΛΑΟΥ ΙΑΣΩΝΙΔΟΥ
ΕΝ ΛΕΥΚΑΔΙ
ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Ειδικώς εκπαιδευθεὶς εἰς τὰς ἀκτινόμερους Φωτογραφίας, ἐγγυῶμαι πάντιν ἐργασίαν μου, ἀπερθευμένης ἄλλωστε ἐκ τοῦ ἰδιοκτάτου ταλέντου μου. Μὲ τελειοτάτου συστήματος καὶ κινουμένων μηχανῶν προθυμότητι, ἀναλαμβάνω τὴν φωτογραφίαν, ἱεροτελεστιῶν, (Γάμων, Βαπτίσεων, Κηδείων), πάσης συγκεντρώσεως, Πολιτικῆς, Συματείου, ἢ καὶ ἰδιωτικῆς τοιαύτης, ὡς ἐπίσης ἐξοχικὰς συγκεντρώσεις, παρελάσεις Νεοῦντων κ. τ. λ. μὲ τιμὰς πολὺ-πολύ συγκαταβατικὰς. Ἐπίσης πωλοῦνται εἰς τὸ ὄρολογοποιεῖον κ. Χρυσάνθου, Φωτογραφικὰ φιλμ μὲ τιμὰς 4 ἐπὶ 6 ὄρ. 28, 6 ἐπὶ 9 ὄρ. 30, 6 1/2 ἐπὶ 11 ὄρ. 38 καὶ μηχαναὶ χεῖρὸς μὲ δραχ. 400-800.

Ὡς ἀντιπρόσωπος Ρωσικοῦ Οἴκου ἀναλαμβάνω μεγεθῆσεις, παλαιῶν ἐθερμένων καὶ νέων φωτογραφιῶν εἰς τιμὰς φανταστικῶς εὐδαῆας. Μεγέθυσεις ἀποτοχοῦσα δὲν πληρώνεται.

ΕΠΩΦΕΛΗΘΕΙΤΑΙ

Νεάπολη πλημμυρισμένη, 1970

στησαν στο Κάστρο, βοηθούσανε τη Δέσποινα οι άλλοι πρόσφυγες, οι συντοπίτες της, μετά τους μετέφεραν & περιπλανιόταν από δω κι από κει, μέχρι να βρουν στέγη, κατά διαστήματα έμεναν (με την Πιπίνα κοριτσάκι) στην ξαδέρφη της Χατούνα στην Πρέβεζα, πότε στον Άγ. Νικόλαο όπου δούλευε σε διάφορες αγροτικές δουλειές καπνά, ελιές κ.λπ. Στη Λευκάδα εγκαταστάθηκαν αρχικά στην παραλία και μετά τους έδωσαν το σπιτάκι στη Νεάπολη.

»Στον Άγ. Νικόλαο είχαν φιλική αντιμετώπιση και τους προσφέρανε από τα προϊόντα (μέλια, στάρια, καρύδια κ.λπ.) που καλλιεργούσαν. Μιλούσαν τούρκικα μερικές φορές μεταξύ τους.

»Με 3 νεαρούς Τούρκους γιατρούς που γνώρισαν στο Φεστιβάλ (Φολκλόρ), συνεννοούνταν στα τούρκικα κι ένωσαν οικειότητα, σαν συντοπίτες τους, τους έκαναν δώρα, είχαν αλληλογραφία μέχρι τα γεγονότα του 1973-74.

»Στη Λευκάδα κάποιοι ήταν φιλικοί, αλλά οι περισσότεροι επιφυλακτικοί, καμιά φορά και εχθρικοί. Απ' τους αποκατεστημένους πρόσφυγες μερικοί βοηθούσαν τους υπόλοιπους, τους χρησιμοποιούσαν στις δουλειές τους. Πιο καλή σχέση

και κοντινή επαφή η Δέσποινα και η Πιπίνα είχαν με την οικογένεια Χαριτίδη».

Αφήγηση
κ. Πιπίνας Παυλίδου

Η μητέρα Φωτεινή Χαραλαμπίδου ήρθε 12 ετών το 1922 με τη μητέρα της Μαρία, από την Σαμψούντα. Τ' αδέρφια της πέθαναν στο δρόμο από τύφο.

Ο πατέρας Γεώργιος Χαριτίδης βγήκε με καράβι στη Βασιλική.

Αναζητούσε τη μητέρα του, που βρέθηκε μετά από χρόνια, με τη βοήθεια του Ερυθρού Σταυρού, στη Ρωσία και μιλούσε ρωσικά και τουρκικά.

Παιδιά του Γιώργου Χαριτίδη και της Φωτεινής ήταν ο Χαράλαμπος, η Αναστασία, η Άννα.

Ο Μπάμπης Χαριτίδης, ράπτης στο Παρίσι («έφτασε η χάρη του μέχρι την Αραβία»), όταν επέστρεψε είχε μεγάλο κύκλο γνωριμιών, τον επισκέπτονταν κόσμος και ήταν καλός, βοηθούσε όχι μόνο οικογένειες, αλλά και εκκλησίες π.χ. τον Άγ. Χαράλαμπο.

Αφήγηση – αρχείο
κ. Αναστασίας
Χαριτίδου

Γεώργιος
Χαριτίδης

Στην ίδια γειτονιά είναι το σπίτι της Κυριακής Σκαμνίδου.

Η Κυριακή Σκαμνίδου, το 1ο από 9 παιδιά του Βασιλείου και της Ευδοκίας, γεννήθηκε το 1899 στην Ινέπολη Μ. Ασίας, όπου διατηρούσαν βιοτεχνία κατασκευής υποδημάτων.

Ήρθαν 3 αδέρφια στη Λευκάδα, η ίδια 22 ετών σπούδαζε δασκάλα (δεν πρόλαβε να πάρει πτυχίο), η αδερφή της Καλλιόπη 16 & ο αδερφός Χρήστος 8 ετών, που πέθανε μικρός. Οι υπόλοιποι χάθηκαν με τον ξεριζωμό, εκτός από κάποιον που έμεινε στην Πόλη.

Η Κυριακή (Κίτσα) μιλούσε γαλλικά ως τα γεράματά της.

Παντρεύτηκε το Γιάννη Γαντζία, μηχανικό και απέκτησε την Ελπίδα.

«Το ακίνητό της απαρτίζεται εξ ενός δωματίου και κουζίνας», αναφέρει το παρωχημένο.

*Αφήγηση - αρχείο
κ. Κυριακής Φακίτσα*

- Γεννήθηκα στη Λευκάδα (στο Κάστρο).

Η μητέρα μου Αικατερίνη Καψελόγλου, γεννημένη 1906, καταγόταν από το Τσανάκαλε της Μ. Ασίας, προερχόμενη από ευκατάστατη αγροτική οικογένεια. Είχαν κοπάδια, τα οποία φύλαγαν 2 Τούρκοι τσοπάνηδες κι έφτιαχναν γαλακτοκομικά προϊόντα.

Με τους Τούρκους ζούσαν αρμονικά, αλλά μετά οι πολιτικοί και τα συμφέροντα καλλιέργησαν τη διχονοία μεταξύ τους.

Το 1922 οι Έλληνες πέφτανε στη θάλασσα για να σωθούν και οι Τούρκοι έριχναν πετρέλαιο και άναβαν φωτιά για να καούν.

Πήγαινε ο στρατός να γλιτώσει στα Αγγλογαλλικά πλοία (τάχα Συμμαχικά) και τους διώχνανε οι τσανταράδες (χωροφύλακες).

Πρώτῃ τους περισσότερους πρόσφυγες στη Μακεδονία για να αυξηθεί ο χριστιανικός πληθυσμός, επειδή είχε πλειοψηφία το μου-

σουλμανικό στοιχείο.

Η Αικατερίνη ήταν ευγενής. Απέφευγε συστηματικά τις αφηγήσεις, γεμάτη πίκρα: «ήταν προδομένο το μέρος, αλλού λέγανε στους στρατιωτικούς να πάνε και πηγαίνανε στην αντίθετη κατεύθυνση, λες και το 'καναν επίτηδες». Υπήρχε τόσο χάος. Οι Έλληνες αξιωματικοί μεταμφιέζοταν σε στρατιώτες και κατέφευγαν σε άλλο τάγμα, για να γλιτώσουν, φοβούμενοι πως θα τους σκοτώσουν οι φαντάροι ως υπεύθυνους για τα δεινά και τις τολαιπωρίες που τραβούσαν.

Οι Τούρκοι σκότωσαν τους γονείς επειδή, από δέκα παιδιά, τα έξι αγόρια είχαν πολεμήσει και χάθηκαν στην εξέγερση εναντίον τους.

Δύο κορίτσια, η Αναστασία και η Αικατερίνη ήρθαν 15-16 χρονών, κοπέλες μόνες τους το 1922 με μια εικόνα η καθεμιά (η Αικατερίνη την Αγία Αικατερίνη) και μια δυο λίρες μαζί τους.

(Τις έραβαν στο στρίφωμα, κάποιον τις κατάπιναν...)

Εγκαταστάθηκαν στο Κάστρο της Αγ. Μαύρας (μαζί με όλους τους άλλους) όπου γνώρισε τον φωτογράφο Διαμαντή Μόσχο, και παντρεύτηκαν.

Ο πατέρας υπηρέτησε στον ελληνικό στρατό κανονιοφόρος και πήρε μέρος στον Ελληνοϊταλικό Πόλεμο.

Το ελληνικό κράτος παραχώρησε οικόπεδα, σε έκταση που απαλλοτριώθηκε το 1929, φτιάχτηκαν σπίτια και έγινε ο Συνοικισμός προσφύγων.

Όλα τα σπίτια κατασκευάστηκαν αριστερά της σημερινής οδού Πεφανερωμένης, που τότε ονομαζόταν οδός Κουζούμπη, (υπήρχε και σχετικό πηγάδι).

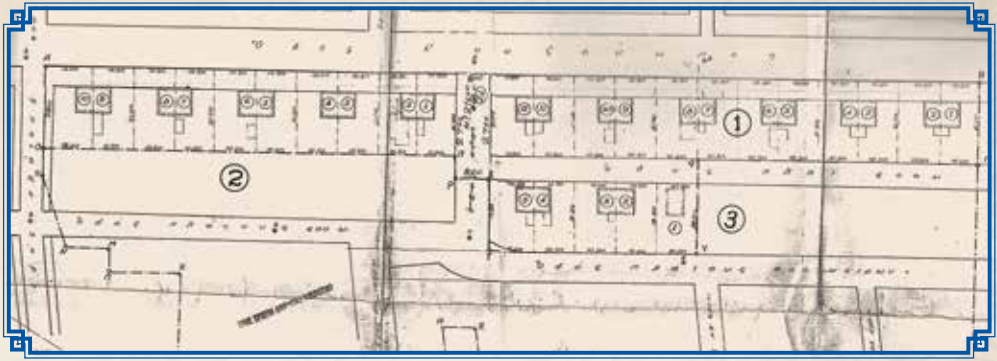
Εκεί έμειναν περίπου 40 οικογένειες προσφύγων, σε 2 σειρές (σε έγγραφο της Πρόνοιας αναφέρονται 29 «αποκατασταθέντες»).

Η κατασκευή των σπιτιών έγινε με ξύλινο σκελετό, γαλλικά κεραμίδια και αντί για σοβάδες ήταν πλίθινα.

Στον σεισμό του '48, οι πλίθες φύγανε

*Κυριακή Σκαμνίδου & Ελπίδα Γαντζία
στα Προσφυγικά*

Τοπογραφικό διάγραμμα προσφυγικών οικοπέδων Νεάπολης Λευκάδας

και έμεινε ο σκελετός.

Οι οικογένειες μείνανε σε αντίσκηνα μέσα στο οικόπεδό τους.

Αργότερα τα επισκέφασαν με πέτσωμα σανίδες, τσίγκο εξωτερικά, σοβάδες μέσα και το ταβάνι σοβά με πήχες. Μετά τον σεισμό σιγά σιγά φτιάχτηκε η Νεάπολη.

Παλιότερα ήταν χωράφια, δεν υπήρχαν άλλα σπίτια.

Υπήρχε πλατειά τάφρος-σούδα, όπου ξεχώριζε ο συνοικισμός απ' τα χωράφια της διπλανής ιδιοκτησίας.

Όταν έφτασαν στην Ελλάδα ξεχώρισαν ποιοι ήταν φτωχοί και ποιοι πλούσιοι.

Σε όσους είχαν αφήσει περιουσίες πίσω, έδωσαν μια υποτυπώδη αποζημίωση.

Στη μητέρα έδωσαν μια ομολογία, που την εξαογύρωσε στη μισή αξία.

Ο πατέρας ήταν φωτογράφος, ήξερε την τέχνη όταν ήρθε.

Πολλοί Μικρασιάτες ήταν φωτογράφοι. Και στην Πρέβεζα.

Και οι δύο φωτογράφοι της Λευκάδας, πρόσφυγες, με άδεια πλανόδιου φωτογράφου, είχαν πόστο στην πλατεία, στη μια γωνία ο ένας, στην άλλη ο άλλος: Ο Διαμαντής στο κάτω περίπτερο φωτογράφιζε κυρίως ανθρώπους απ' τα χωριά, ενώ ο Μενέλαος απ' την πόλη, διαγώνια στην παλιά ΑΤΕ.

Ο Μάρκος έμαθε την τέχνη από παιδί και βοηθούσε τον πατέρα.

«Την Κατοχή τη βγάλαμε με τις φωτογραφίες που βγάζανε όλοι για ταυτότητα

(τη ζητούσαν οι Ιταλοί) στα χωριά και παντού», αλλά τους απαγόρευαν να στέκουν στην πλατεία, πως κάνουν κατασκοπεία.

Ο Διαμαντής εγκαταστάθηκε στον κήπο πίσω απ' τον Αγ. Σπυρίδωνα.

Ο Μενέλαος (Ιασωνίδης) πήγε στον κήπο της Αγ. Παρασκευής, εκεί ήταν ο παπα-πρόσφυγας.

Ο Μάρκος ήταν με τον τρίποδα από παιδί (όλη τους η περιουσία ήταν το τρίποδο).

Φτιάχνανε τα φάρμακα μόνοι τους με ζυγαριά ακριβείας, για τη στερέωση, την εμφάνιση. Έσωσαν την ιστορία.

Όταν έβρεχε, ο Διαμαντής έμπαινε κάτω απ' το καμπαναριό, ενώ ο Μενέλαος είχε φτιάξει στέγαστρο από τσίγκο. Δημιουργήθηκαν απ' την αρχή μόνοι τους.

Ο Διαμαντής «υπηρετήσε» εκεί 30+ χρόνια, μέχρι το τέλος του φωτογράφιζε «κι έφαγαν ψωμί στον Αγ. Σπυρίδωνα».

Πρόσεχαν παράλληλα και περιποιούνταν την εκκλησία.

Ήταν φιλόξενος κι εργατικός λαός οι πρόσφυγες, καθαροί, νοικοκυρεμένοι, έξυπνοι, δίκαιοι, πιο Έλληνες απ' τους εδώ. Κι ο Ωνάσης πρόσφυγας ήταν, κι αυτόν που τού 'δωσε νερό, τον χρύσωσε.

Έφεραν απ' τις πατρίδες τους καλλιέργειες («μόνο στάρι σπέρνανε εδώ κι αυτό πεταχτά»), πολιτισμό.

Απ' τους τόπους τους έφυγαν με την ψυχή στο στόμα. «ποιος θα γλιτώσει», χωρίς τίποτα.

Διαμαντής Μόσχος

Τ' άφησαν όλα πίσω...

Κι εδώ που ήρθαν αμυχανία, πίκρα, αγανάκτηση... (Τουρκόσποροι, Αούτηδες και στον Αγ. Νικόλαο Λαζούδες).

Υπήρξε σκέψη να γίνει σύλλογος πρόσφυγων, αλλά ίσως φοβόταν.

Αφήγηση κ. Μάρκος Μόσχος

Το 1954 ο νιόπαντρος ξάδελφός μου φέρνει στη Λευκάδα απ' την Κοκκινιά τη νύφη με τη μάνα της Μαρίκα, που είχε έρθει από τη Μικρά Ασία το 1922.

Μας έλεγε ότι όταν έφυγαν απ' τους τόπους τους, τους έφεραν στη Λευκάδα και τους πήγαν μέσα στο Κάστρο. Έμειναν εκεί περίπου έναν χρόνο και μετά τους μοίρασαν σε όλη την Ελλάδα. Μερικοί έμειναν στη Λευκάδα. Μαζί είχαν τη μάνα τους. Ο πατέρας τους σκοτώθηκε στην αναχώρηση. Ήταν 3 αδερφές. Το επίθετό τους ήταν Παπακωνσταντίνου και τις πήγαν στη Νίκαια.

Μας είπε ότι είχε κάποιον εξάδελφο Χρύσανθο Χατζηγεωργίου, με τον οποίο είχαν χαθεί. Αναρωτηθήκαμε αν πρόκειται για τον γνωστό μας Μιχρασιάτη που βρίσκεται στη Λευκάδα.

Ο Χρύσανθος είχε χρυσοχοείο ακριβώς απέναντι από την Εθνική Τράπεζα. Την παίρνω και πάμε. Χαιρετήσαμε (εγώ τον γνώριζα, εργαζόμουνα κοντά και του πήγαινα τακτικά χρυσές λίρες να μου ξεχωρίσει τις ιταλικές από τις αγγλικές).

Είμαι η Μαρίκα Παπακωνσταντίνου, του λέει αδελφή της Ελένης και της μικρής Γεωργίας.

Το τι έγινε δεν περιγράφεται, έπεσε ο ένας στην αγκαλιά του άλλου και έκλαιγαν...

Ήταν άγιες γυναίκες και οι τρεις τους και γενικά οι πρόσφυγες τίμιοι άνθρωποι.

Αφήγηση κ. Γιώργος Κρητικός

Στο αρχοντικό του Ευάγγελου Τσαρλαμπά (τελευταίου επάρχου επί Αγγλοκρατίας), όπου είναι σήμερα το κηποθέατρο «Άγγελος Σικελιανός» (στον 1ο όροφο έμεινε ο παπα Κότσιφας), στο 2ο όροφο έμεινε η οικογένεια Κατηφόρη. Στο ισόγειο είχε γραφείο ο πατέρας του κ. Νίκου, Κώστας Κατηφόρης.

Το σπίτι ήταν τεράστιο (κατεδαφίστηκε με το σεισμό του 1948) Για 2-3 χρόνια φιλοξένησαν (σε 2 «καμαράκια») οικογένεια

προσφύγων απ' τη Μ. Ασία. Από την κυρία, η μητέρα του κ. Νίκου αγόρασε εξαιρετικά εργόχειρα.

Οι γονείς είχαν να λένε πόσο αξιόλογοι, ευγενικοί και «καλοσυνθεμένοι» ήταν οι άνθρωποι αυτοί!

Δεν ήταν πρωτοτυπία. Αρχετές οικογένειες φιλοξενούσαν πρόσφυγες για διάστημα, μέχρι να σταθούν στα πόδια τους.

Στην Ηχώ της Λευκάδας αρ. 20/1984 γράφει ο κ. Κατηφόρης «Εσείς παιδιά Λευκαδιτόπουλα όταν περνάει στο πλάι σας ο Σεραφείμ Θεοφύλακτος (πρόσφυγας)... να παραμερίζετε με σεβασμό...

Οργάνωσε δυο μυθιστορηματικές αποδράσεις απ' τις ιταλικές φυλακές Λευκάδας...

(σημ. κατασκεύαζε με δεξιοτεχνία αντικλείδια).

Αφήγηση κ. Νίκος Κατηφόρης

Μέρες όπως την παραμονή της Πρωτομαγιάς το βράδυ, όταν πηγαίναμε βόλτα στην Κουζούντελη «να πιάσουμε το Μάη» βλέπαμε κατά μήκος του δρόμου τους πρόσφυγες να κάθονται έξω από τα ηπλόχιστα σπίτια τους στις κατάφυτες αυλές τους.

Σε μικρά σκαμνάκια κυρίως οι μεγάλες γυναίκες κουβέντιαζαν και χαιρετούσαν τον κόσμο.

Η Κουζούντελη τότε ήταν γεμάτη πυγολαμπίδες σαν φωτάκια που πετούσαν, και τα γνωστά δέντρα, οι Μάηδες.

Εκεί καθόταν και ο Αχιλλέας, ένας λαϊκός άνθρωπος, πρόσφυγας στην καταγωγή, που αγαπούσε τα αστεία και το κρασί. Ήταν συχνά ντυμένος με ένα κόκκινο πουκάμισο.

Ο πατέρας μου Γιώργος Σκιαδαρέσης, έμαθε ραπτική στο πολύ καλό ραφείο Μασμανίδη.

Και η γυναίκα του Τάσου Κοφιδά (Τούλα) με το φούρνο, πρόσφυγας κι αυτή από μητέρα, ήταν μια χαρούμενη γυναίκα, που το γέλιο της ηχούσε σε όλη τη γειτονιά.

Αφήγηση κ. Γεωργία Σκιαδαρέση

Οι πρόσφυγες της Πρέβεζας και του Αγίου Νικολάου Βόνιτσας ήταν συγκοινωνούντα δοχεία με της Λευκάδας.

Στοιχεία κ. Αρχοντίας Μιχαήλογλου

Το 1922 κατά την ανταλλαγή πληθυσμών ήρθαν από τον μαρτυρικό Πόντο, τη Μικρά Ασία και τη , περίπου 50 οικογένειες στον Άγιο Νικόλαο Βόνιτσας.

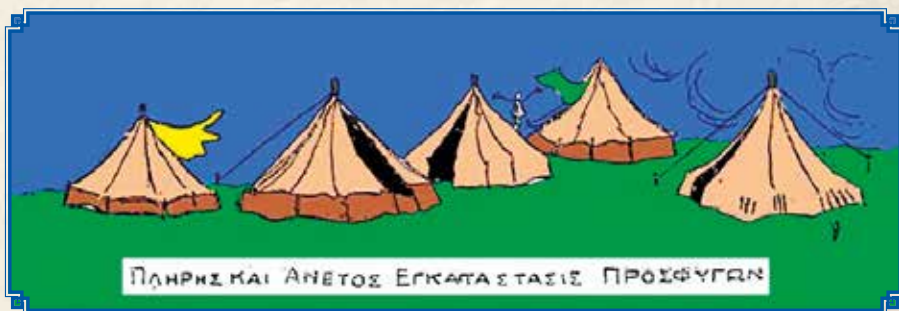
Η διαδρομή επαναπατρισμού των Ελλήνων της Ανατολής ήταν για χιλιάδες ανθρώπους ένα τραγικό ταξίδι. Συνάντησαν τη «γη της επαγγελίας τους» σ' έναν τόπο αφιλόξενο (βάλτος, λάσπη, βούρλα, βάτα). Έστησαν καλύβες με χώμα και καλάμια για να στεγαστούν πρόχειρα, που κράτησε 2-3 χρόνια!

Με την ενίσχυση του ελληνικού κράτους, κατασκεύασαν τα πρώτα προσφυγικά σπίτια, δίπατα με πέτρα και κεραμοσκεπή. Μοιράστηκαν 50 ή 60 στρέμματα σε κάθε οικογένεια και αυτοί τα ξελάκωσαν και τα κατέστησαν καλλιεργήσιμα.

Ήταν αγρότες και κτηνοτρόφοι, άνθρωποι εργατικοί, τίμιοι και ηθικοί. Μερικοί εξ αυτών είναι οι οικογένειες: Φουντούκογλου (Φούντογλου), Παράσσογλου, Τρανουλίδη, Κυριακίδη, Μαυρίδου, Αναστασιάδη, Κουρτσόγλου, Παυλίδου, Καραγιώργου, Ιωακειμίδου, Χαϊτίδου, Ζυγά, Φυτοπούλου, Οικονομίδη, Μάρη - Τσολακίδη, Τερμετζόγλου – Μυλωνίδη κ.ά.

«Εάν κάποιος τύχει και περάσει από γεμα από κει, μέσα στις γειτονιές βλέπει μεγάλες γυναίκες με μαύρα ρούχα να κάθονται σταυροπόδι στις αυλές και να λένε τα δικά τους, όπως στις χαμένες πατρίδες.

»Το καλοκαίρι κυρίως γίνονται ποντιακές εκδηλώσεις, με χορούς κι έθιμα απ' τα μέρη τους».

Γελοιογραφία από την εφημερίδα «Εμπρός» Πρεβέζης την εποχή εγκατάστασης των προσφύγων

Επίλογος

Οι πρόσφυγες πιεσμένοι απ' τη βίαιη αλλαγή της ζωής τους (απώλειες, διάσπαση οικογενειών, υποβάθμιση βιοτικού επιπέδου, οικονομική καταστροφή), στέριωσαν στη νέα πατρίδα, μακριά απ' την πατρογονική γη, ενσωματώθηκαν νικώντας την επιφυλακτικότητα «γηγενών», «έχτισαν» ξανά τις ζωές τους, δίνοντας μια νέα ταυτότητα στη χώρα.

Οι Μικρασιάτες της Λευκάδας, μέσα από κοινωνικές συναλλαγές και ανθρώπινες σχέσεις, αλληλεπίδραση ιδεών, γνώσεων και ηθών με εποικοδομητικό στίγμα, συμβάλουν στην πρόοδο, στη διαμόρφωση και στην ανάπτυξη πολλών πτυχών της ζωής του νησιού, επαγγελματικών δραστηριοτήτων, τεχνικών καλλιέργειας, του αθλητισμού, της καθημερινότητας.

Τα τελευταία χρόνια οι προσφυγικές μετακινήσεις που φαινόταν πως αποτελούσαν παρελθόν, αναζωπυρώνονται στον πολιτισμένο κόσμο μας, με τραγικά αποτελέσματα.

Δυστυχώς η ιστορία επαναλαμβάνεται.

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους συμπολίτες που μοιράστηκαν τις αφηγήσεις και τα αρχεία τους, μέρος των οποίων περιλαμβάνονται εδώ. Περισσότερες μαρτυρίες και στοιχεία θα περιληφθούν στην εκτενέστερη έκδοση που είναι σε εξέλιξη.

(Αφιέρωμα περιλαμβάνεται και στο ημερολόγιο της Μητρόπολης, επιμ. π. Ιωαννίκιου Ζαμπέλη).

Επιπλέον, ευχαριστίες οφείλουμε στις κ. Λίνα και Βίκυ Μασμανίδη και στον κ. Γιώργο Κρητικό για την πολύπλευρη συνδρομή τους.

Σπύρος Κατσιμης/Οι πρόσφυγες

Κι αυτοί που έρχονται με τα μαύρα κύματα
ταράζοντας την ησυχία των κατοίκων
ήθελαν μόνο να φτάσουν στη στεριά
για να διαβούν το πέραςμα, καθώς
—έχοντας μέσα τους πόλεμο
και τα νεκρά παιδιά στην αμμουδιά—
τους βλέπουμε να στροβιλίζονται
στην αναγέννησή τους